

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Profesionālā bakalaura studiju programma

“Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs”

DANUTE GRĪNFELDE

4 – 5 gadīgu bērnu vārdu krājuma bagātināšana spēlēs un rotaļās

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

Akadēmiskais amats

Dr. paed.

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Inga Stangaine

Vārds, uzvārds

Paraksts

KULDĪGA 2021

Anotācija

Bakalaura darba autors: Danute Grīnfelde.

Bakalaura darba temats: “4 – 5 gadīgu bērnu vārdu krājuma bagātināšana spēlēs un rotaļās”. Pētījuma aktualitāti noteica bērnu runas attīstības un vārdu krājuma nepietiekamība pirmsskolas vecuma bērniem.

Mērķis: Teorētiski un praktiski noskaidrot 4 – 5 gadīgu bērnu vārdu krājuma bagātināšanas iespējas pedagogiskajā darbā, izmantojot spēles un rotaļas.

Darba **pirmajā nodaļā** tiek analizēta teorētiskā literatūra par 4 -5 gadīgu bērnu attīstības likumsakarībām. Raksturots 4 – 5 gadīgu bērnu vecumposms saistībā ar valodas apguvi un vārdu krājuma bagātināšanu. Tiek apskatīti runas nozīmīgākie uzdevumi pirmsskolā un teorētiskā literatūra par spēļu un rotaļu nozīmi pirmsskolas vecuma bērniem. Analizēta I. Miltiņas, I. Stangaines, D.Dzinteres un citu latviešu, un ārzemju psihologu, pedagogu darbi.

Otrajā nodaļā tiek veikts empīriskais pētījums, kā ar spēļu un rotaļu palīdzību tiek bagātināts 4 -5 gadīgu bērnu vārdu krājums. Tiek izvirzīti 4 kritēriji vārdu krājuma izvērtēšanai. Pētījumā piedalījās Talsu pirmsskolas izglītības iestāde “X”, 16 bērni.

Empīriskajā daļā izvirzītā **hipotēze** apstiprinājās, ņemot vērā izvirzītos kritērijus bērnu vārdu krājuma izvērtēšanai, izmantojot spēles un rotaļas, tas tika bagātināts.

Darbs sastāv no 50 lpp, darbu ilustrē 3 tabulas, 8 attēli, 9 pielikumi, izmantoti 48 informācijas avoti, no tiem: 36 latviešu valodā, 9 angļu valodā, 2 krievu valodā un 1 – vācu valodā.

Atslēgas vārdi: pirmsskola, vārdu krājums, runa, valoda, spēles, rotaļas.

Annotation

Author of the Bachelor thesis: Danute Grīnfelde.

Title of the Bachelor thesis “4-5 year old children vocabulary development with games and activities”. The topicality of the research was determined by the lack of preschool aged childrens' speech development and vocabulary.

The goal: To research from the theoretical and practical viewpoint the possibilities for improving 4-5 year old children vocabulary in the pedagogical environment by using games and activities.

The first chapter focuses on the review of theory on 4-5 year old childrens' development regularities. The language acquisition and vocabulary development for 4-5 year-olds is defined. The most important tasks for speech in preschool, as well as the theory on the importance of games and activities for preschool-aged children are reviewed. The analysis of I. Miltiņa, I. Stangaine, D. Dzintere and other latvian and international psychologists' and teachers' works is conducted.

The second chapter consists of the empirical research on how games and activities can improve 4-5 year-old childrens' vocabulary. Four criteria for analysing the vocabulary have been set. Talsi preschool “X”, 16 children were participating in the research.

The hypothesis set for the empirical part was confirmed, taking into account the set criteria for evaluating the childrens' vocabularies, they were improved with games and activities.

The thesis consists of 50 pages, 3 tables, 8 figures, 9 appendices, and is based on 47 sources from which: 36 are in Latvian, 9 in English, 2 in Russian 1 in German.

Keywords: preschool, vocabulary, speech, language, games, activities.

Saturs

Ievads.....	5
1. Teorētiskās literatūras analīze par vārdu krājuma bagātināšanu spēlēs un rotaļās	7
1.1. 4 - 5 gadīgu bērnu attīstības likumsakarības	7
1.2. Runas nozīmīgākie uzdevumi pirmsskolā	13
1.3. Spēles un rotaļas bērnu vārdu krājuma bagātināšanai	19
2. Empīriskais pētījums par bērnu vārdu krājuma bagātināšanu spēlēs un rotaļās.....	30
2.1. Pētījumā izmantoto metožu apraksts	30
2.2. Pētāmās grupas raksturojums.....	31
2.3. Pedagoģiskais process bērna vārdu krājuma bagātināšanai.....	38
Secinājumi	45
Priekšlikumi.....	47
Literatūras un citu avotu saraksts	48
Pielikumi.....	51

Ievads

Mūsdienās bieži dzirdams uzskats, ka bērnu rotaļas un spēles ir maznozīmīgas, šajā laikā nenotiek mācību process. Taču, pirmsskolas vecuma bērniem spēles un rotaļas ir ļoti svarīgas, tām ir jābūt bērnu ikdienā. Mācību process pirmsskolēnam notiek caur spēlēm un rotaļām. Pirmsskolas izglītības mērķis ir iepazīstināt bērnu ar apkārtējās pasaules norisēm un dabā notiekošo. Protams, visu nav iespējams apskatīt dzīvē, to aptaustīt vai iepazīt, tādēļ plašā spēļu un informācijas pieejamība, palīdz gan pedagogiem, gan vecākiem veicināt bērnu attīstību, kā arī interesi par mācību un izzināšanas procesu. Izglītības likums paredz, ka pirmsskolas izglītības iestāde un tās vecumposms ir izglītības pakāpe, kuras laikā jāveicina bērna daudzpusīga attīstība. Šajā laikā tiek stiprināta bērna fiziskā veselība un notiek sagatavošana pamatizglītībai (Izglītības likums, 1999).

Pirmsskolas izglītības iestādes uzdevums ir rosināt bērnus interesi par mācīšanos, rast vēlmi meklēt atbildes uz radušajiem jautājumiem, risināt problēmas un pilnveidot praktisko un pētniecisko darbību. Pirmsskolas vecuma bērniem ir nepieciešamas spēles, jo tās bērniem ir interesantas un saistošas. Spēles un rotaļas bērniem dod zināšanas, bagātina viņa pieredzi pavisam neapzināti. Pedagogu vai vecāku rosinātas rotaļas un spēles tiek piedāvātas ar konkrētu mērķi, taču arī paša bērna rosinātas spēles un rotaļas attīsta fiziskās spējas, komunikācijas prasmes, intelektuālo attīstību, kā arī sociālo un emocionālo attīstību. Taču pieaugušajiem ir jābūt uzmanīgiem, ja bērns uzaicinājumu rotaļāties vai spēlēties uzņem negribīgi. Tas nozīmē, ka ir nepieciešams izvērtēt savus uzskatus, uzvedību un attieksmi pret bērnu. Dot laiku gan sev, gan bērnam, uzsvērt pozitīvo, katru dienu sākt ar prieku, veidojot pozitīvu vidi (Zaķe, 2000, 13).

Temats par 4 -5 gadīgu bērnu vārdu krājuma bagātināšanu ar spēlēm un rotaļām ir aktuāls, jo pirmsskolas vecuma bērniem liela uzmanība tiek vērsta uz mācību procesu. Bērniem nepieciešama zināšanu bāze, kura būs noderīga pirmsskolas sagatavošanās grupā, lai veiksmīgāk tiktu veicināta sagatavošanās skolai. Attīstot un bagātinot zināšanu bāzi, nepieciešams nostiprināt citas arī attīstības jomas, lai bērns pilnveidotos daudzpusīgi. Mūsdienās aktuāla problēma ir bērna vārdu krājuma un runas nepilnības, tādēļ jau pirmsskolas vecuma bērniem, tiek veicināta interese par dažādiem daiļdarbiem, kas paplašina bērna zināšanas un vārdu krājumu. Bērniem nepieciešama vārdu bāze, lai paši varētu izteikt savas domas un sajūtas, vēlāk izveidotu pilnīgu stāstījumu. "Runas attīstība ietekmē visu bērna attīstību veselumā" (LSM.lv Bērnu satura redakcija, 2018).

Vārdu krājumu iespējams pilnveidot izmantojot dažādus paņēmienus. Rotaļas, pasakas, dzejoļus, attēlus, spēles un dažādus citus paņēmienus. Darba izvēlētais temats vērsts uz spēļu un rotaļu izmantošanu vārdu krājuma bagātināšanai, jo tas ir viens no galvenajiem mācību

paņēmienu pirmsskolas izglītībā. Bērna ikdiena ir jābalsta uz spēlēm un rotaļām, jo pirmsskolēna uzmanība nav ilgi noturama. Uzmanības noturēšana pirmsskolas vecuma bērniem tiek trenēta un pakāpeniski pieaug. Spēles un rotaļas bērnus spēj ieinteresēt un noturēt uzmanību, apvienojot ar jaunu zināšanu iegūšanu. Spēļu un rotaļu spēlēšana ir bērnu ikdienas nodarbe.

Pētījuma objekts – spēles un rotaļas pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma priekšmets – 4 – 5 gadīgu bērnu vārdu krājums.

Pētījuma mērķis – izzināt teorētisko literatūru un praktiski pētīt vārdu krājuma bagātināšanas nosacījumus 4 – 5 gadīgiem bērniem spēlēs un rotaļās.

Pētījuma hipotēze – bērnu vārdu krājuma bagātināšana būs sekmīga, ja

- pedagogs mācību procesā piedāvās tādas spēles un rotaļas, kuru noteikumi paredz brīvās runas attīstību, lietvārdu, īpašības un apstākļa vārda aktivizēšanu vārdu krājumā;
- spēles un rotaļas tiks izmantotas vairākas reizes.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt teorētisko literatūru par 4 -5 gadīgu bērnu runu un vārdu krājuma bagātināšanu;
2. Izziņāt 4 -5 gadīgu bērnu attīstības likumsakarības;
3. Teorētiski un praktiski pamatot bērnu vārdu krājuma paplašināšanas iespējas spēlēs un rotaļās.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskā – literatūras analīze.
2. Empīriskā – novērojumi, pārrunas, pedagoģiskā izmēģinājuma darbība, datu apstrāde.

Pētījuma bāze: Talsu pirmsskolas izglītības iestāde "X". Pētījumā piedalījās 16 bērni.

1. Teorētiskās literatūras analīze par vārdu krājuma bagātināšanu spēlēs un rotaļās

1.1. 4 - 5 gadīgu bērnu attīstības likumsakarības

Darba mērķa sasniegšanai, autore kā pirmo risināmo uzdevumu ir izvirzījusi analizēt teorētisko literatūru par 4 - 5 gadīgu bērnu runu un vārdu krājuma bagātināšanu. Bērna valodas attīstība ir cieši saistīta ar konkrētā vecumposma attīstības likumsakarībām. Attīstība un augšana ir nebeidzams process, kurš notiek nevienmērīgi.

Attīstības psiholoģija kā zinātne, kas pēta personības un atsevišķu psihisko funkciju izmaiņas cilvēka dzīves gaitā, uzsver, ka tieši vecumposms no cilvēka dzimšanas līdz jaunākajam skolas vecumam (7 – 8 gadi) ir vissvarīgākais, jo šis laika periods nosaka personības attīstības vadlīnijas. “Hronoloģisko vecumu attīstības psiholoģijā periodizē pēc šādiem vecumposmiem:

- 0 – 1 zīdaiņa;
- 1 – 3 mazbērna;
- 3 – 7 pirmsskolas;
- 7 -11 sākumskolas;
- 11 – 15 pusaudža;
- 15 – 18 jaunieša;
- 18 – 25 agrīnā brieduma;
- 25 – 65 brieduma;
- Pēc 65 vēlīnā brieduma” (Kalvāns, 2018, 6).

Ne vienmēr psiholoģiskais vecums sakrīt ar hronoloģisko vecumu. Tas var atšķirties pēc sociālā brieduma, personības un kognitīvās attīstības. Apskatot un analizējot teorētisko literatūru par bērnu attīstības likumsakarībām, tika noskaidrots, ka bērnu attīstība notiek mijiedarbībā ar apkārtējo vidi. Šis ir viens no iemesliem, kāpēc nav iespējams noteikt precīzu prasmju kopumu, kas katrā vecumposmā bērniem būtu obligāti jāprot. Veidojot pirmsskolas vecuma bērnu vārdu krājumu, nepieciešams aktivizēt un veidot bērna personību arī citos aspektos. Jāaktivizē bērna domāšana, aktivitāte, vēlme izzināt un vēlme darboties.

Bērna attīstība aptver daudz jomas un informāciju, taču, lai vieglāk varētu to izzināt, tā tiek sadalīta četrās nozīmīgās jomās:

- fiziskā attīstība;
- sociālā un emocionālā attīstība;
- intelektuālā attīstība;

- komunikācijas un runas attīstība.¹

Fiziskā attīstība ir cieši saistīta ar psihisko attīstību, tas nozīmē, ka kustību un intelektuālo prasmju pilnveidošana ir nepieciešama pilnvērtīgai attīstībai. Bērniem šo attīstības pakāpi ir iespējams noteikt pēc brieduma pazīmēm, pateicoties savstarpējai saiknei starp muskuļiem un nerviem. Vidējā pirmsskolas vecuma bērniem piemīt liela kustību aktivitāte. Šajā vecumā pieaug spēja mācīties, rodas lielāka vēlme izzināt apkārtējo vidi, interesi izraisa dažādu jautājumu uzdošana pieaugušajiem, tādēļ ir būtiski uz šiem jautājumiem atbildēt pieaugušo valodā. “.. bezgalīgi mīlot bērnus, pieaugušie ar viņiem visu laiku mēģina runāt tā, lai bērns saprastu katru vārdu. Taču tādā veidā zūd vēstījuma jēga, jo pieaugušie neizmanto savus vārdus un savu valodu. Mums, pieaugušajiem, jārunā pieaugušo valodā” (Jūls, 2018, 34). Tātad būtiski ir atzīmēt, ka pieaugot bērna fiziskajām spējām, pieaug arī viņa spējas apgūt valodu un paplašināt savas zināšanas citās jomās.

“Bērna fiziskā attīstība šajā vecumposmā ir raksturīga ar centrālās nervu sistēmas nobriešanas procesiem. Taču zemgarozas smadzeņu centru īpatsvars bērnu nervu darbībā vēl ir liels, tāpēc mēdz būt emocionāli stipri uzliesmojumi un aiztures trūkums. Īpaši tad, ja bērns ir noguris, izsalcis vai slims” (Židens, 2008, 14). Vērtējot bērna attīstības dinamiku un spējas, ir svarīgi ņemt vērā apkārtējās vides ietekmi un bērna labsajūtu.

Sociālā un emocionālā attīstība norisinās paralēli ar fizisko attīstību. Tā ir saistīta ar zināšanu iegūšanu, personības veidošanu, tiek veidotas dažādas attieksmes un vērtības. Lai veiksmīgi norisinātos sociālā un emocionālā attīstība, nepieciešami līdzcilvēki un saskare ar tiem. Bez tā šī attīstība nevar norisināties. “Sociālā attīstība vidējā pirmsskolas vecumā – ar patiku palīdz mājas darbos. Ievēro noteikumus konkursos, sacensībās. Sāk saprast, ka var būt arī citi atšķirīgi viedokļi” (Geske, 2005, 228). Sociālo attīstību bērnos raisa gan pedagogi, gan vecāki ikdienā. Šo spēju attīstība ir būtiska komunikācijā ar vienaudžiem, tā palīdz labāk izprast savu uzvedību un saprast noteikumu nozīmīgumu, ievērot tos. Periods starp 4. un 7. dzīves gadu ir nozīmīgs, jo šajā laika posmā bērni veido savu pašapziņu. Galvenie mērķi šajā attīstības starpposmā ir

- Izprast noteikumu nozīmi;
- Veidot ilgstošas attiecības ar vienaudžiem;
- Pašapkalpošanās prasmju apgūšana;
- Jaunu emociju izprašana;
- Zīmēšanas un rakstīšanas prasmju apguve;

¹ <https://online-learning-college.com/news/child-development-from-birth-to-12-years/>

- Raisīt sarunas un piedalīties tajās.²

Ir svarīgi atzīmēt, ka ikviens izvirzītais mērķis attīstībai konkrētajā vecumposmā var netikt sasniegts. Šis sadalījums noder kā vadlīnijas, lai sekotu līdzi bērna attīstības gaitai, taču ņemot vērā katra bērna individuālās spējas un attīstības tempu.

“Pirmsskolas pedagoģijas pētījumu sekmēšana ir nozīmīga tādēļ, ka bērns vecumā no 3-6 gadiem ir jūtīgs, atvērts dažādiem iespaidiem” (Špona, Čehlova, 2004, 134). Šajā vecumā bērns sāk apzināties savu Es, tādēļ ir būtiski uzticēties bērnam un ļaut palīdzēt iesaistīties dažādos uzdevumos. Bērnam ir jāsaprot, ka arī viņš spēj palīdzēt citiem. Tiek apgūta prasme izpaust un parādīt savas emocijas, izmantojot kustības, krāsas, mūziku, valodu. Piedaloties dažādos konkursos, sacensībās, spēlējot spēles bērns mācās saprast, ka ir noteikumi un jāmacās pieņemt zaudējumu un uzvaru, pēc tam izsakot savu pārdzīvojumu. Rodoties interesei realizēt savus nodomus, ir jāļauj fantazēt izvēloties līdzekļus, kā tas tiks sasniegts. Primārā socializācija māca bērnam uzvedības normas, attieksmes, vērtības, kultūras darbības.

Intelektuālā attīstība attiecas uz pārmaiņām, kas notiek pieredzes rezultātā. Attīstās domāšana, argumentēšanas spējas un notikumu sasaistīšanas spējas. Attīstās bērnu redzējums uz apkārtējām lietām. Intelektuālā attīstība ir tas, kā bērni domā, pēta un izdomā lietas. Zināšanas, prasmes un problēmu risināšanas attīstība palīdz bērnam izprast apkārtējo pasauli (Borah, 2021). Valodas attīstība ir cieši saistīta ar intelektuālo attīstību, jo tā palīdz mums organizēt domas un veidot izpratni par pasauli mums apkārt, ģenerēt sarežģītākas idejas. Tā ietver iztēles attīstību – bērni ļaujas lomu rotaļām, stāsta pasakas, zīmē, krāso, lasa, pārgērbjas un iejūtas sadzīvīskās situācijās, kā konkrēts tēls.

Lomu un sižeta rotaļu spēlēšana ir būtisks pirmsskolas perioda attīstības posms. Ar šo rotaļu palīdzību bērni mācās ievērot noteikumus, identificē savi ar noteiktām lomām, saistītām ar sabiedrības dzīves norisēm. Tas bērniem palīdz iemācīties sociālās uzvedības normas, izprast dažādas profesijas un to nozīmi sabiedrībā. Spēlējot lomu un sižeta spēles, bērni attīsta savu fantāziju. Spēja sasaistīt ikdienā iegūtās zināšanas un prasmes ar fantāziju palīdz bērnam saprast, ko vēl vēlas uzzināt (Anderson, 2018).

Kā pēdējā, bet ne mazāk svarīgāka attīstības joma, tiek apskatīta **komunikācijas un runas attīstība**. Komunikācijas un valodas attīstība ir daudz vairāk nekā runāšanas prasmes. Tie ir visi veidi, ko bērns izmanto, lai sazinātos un saprastos ar apkārtējiem, un tikai daļa no tiem ir vārdi. Komunikācijas un runas attīstība ir motorikas un intelektuālās attīstības atspoguļojums.³ Tiek izdalītas 4 un 5 gadu jauniem bērniem vadlīnijas komunikācijas un runas attīstībai.

² <https://online-learning-college.com/news/child-development-from-birth-to-12-years/>

³ <https://helpmegrowmn.org/HMG/HelpfulRes/Articles/WhatCommunicationLang/index.html>

4 gadīgiem bērniem: stāsta un atceras daļu no stāsta; zina dažas gramatikas pamatnormas un pareizi lieto vārdus; dzied dziesmas; prot pateikt savu vārdu un uzvārdu; komunicē skaidri un runā pilnos teikumos. **5 gadīgiem bērniem:** runā skaidri un veido teikumus no pieciem vai vairākiem vārdiem; savu stāstījumu veido pilnos teikumos; izmanto noteiktu nākotnes formu, piemēram, “es būšu tur”; prot pateikt savu vārdu, uzvārdu un adresi.⁴ Šo prasmju sadalījums var palīdzēt sekot līdzi bērna komunikācijas un runas attīstībai, taču, ņemot vērā, katra bērna individuālās spējas un prasmes.

Analizējot literatūru par bērna attīstību un tās likumsakarībām, var secināt, ka **atmiņa, domāšana, vadošā darbība, uztvere un uzmanība** ir ļoti nozīmīgi faktori veicinot dinamisku bērna attīstību. 4 -5 gadu vecumā raksturīgas personas un atmiņas būtiska attīstība, atdarinot pieaugušos. Atdarināt pieaugušos var dažādi – spēlējot lomu rotaļas, iekļaujot dialogus un vārdus, ko iepriekš ir dzirdējuši no pieaugušajiem; atdarinot kustības, runas veidu, vārdus, ko visbiežāk dzird apkārt. Bērniem šajā vecumā rodas interese par apkārt notiekošo, tādēļ daudz uzmanība tiek pievērsta pieaugušajiem. Tādā veidā bērns attīsta domāšanu. Bērnam ir jācenšas savienot dzirdēto un redzēto ar visiem iepriekš zināmajiem faktiem. Tiek apgūtas sociālās lomas sabiedrībā, prasme pašam kontrolēt savu uzmanību un spēju koncentrēties. Katra bērna vecumposms ir būtisks viņa attīstības un augšanas procesā, tādēļ svarīgi ir ļaut bērnam savas fantāzijas izspēlēt rotaļās, lomu spēlēs, sniegt atbildes uz interesējošiem jautājumiem un palīdzēt izprast sabiedrības norises.

“Ja vecāki atklāti demonstrē, ka bērna aktivitātes ir nevajadzīgas, traucējošas, rotaļas muļķīgas, viņš sāk justies vainīgs. Tieši šajā laikā iniciatīvas attīstība un no pieredzes izrietošā vainas izjūta nostiprina sirdsapziņu” (Dzintere, Stangaine, 2005, 105).

Domāšanas un runas attīstība notiek pakāpeniski mijiedarbojoties. Attīstoties domāšanas prasmēm, turpina attīstīties runas prasmes. Domāšana ir saistīta ar bērnu darbības sarežģītību un saskarsmes formām ar apkārtējiem cilvēkiem. Pirmās sajūtas un pieredzes bērns iegūst no apkārtējās pasaules, tātad arī zināšanas, kas izteiktas vārdos, izriet no pieredzes. Bērna runas attīstība ir saistīta ar noteiktām likumsakarībām. Pastāv vecuma periodu sadalījums runas apgūšanas procesā:

- Sagatavošanās vai doformētiskais – no dzimšanas līdz 1,5 – 2 gadiem;
- Patstāvīgais runas posms – no 2 – 7 gadiem;
- Sistemātiskās apmācības runas apguvē – skolas periods (Ivanova, 2016).

Uzmanība bērniem šajā vecumā ir grūti noturama, tā ir pavisam īslaicīga, piesaista viss spilgtais un košais. Uzmanība ir kognitīvās psiholoģijas jēdziens. Tā apzīmē uztveres virzienu

⁴ <https://helpmegrowmn.org/HMG/DevelopMilestone/CommLangMilestones/index.html>

uz vienu vai otru objektu. Uzmanība ir apziņas koncentrēšana uz priekšmetu, parādību, darbību. Virziens nozīmē objekta izvēli, bet koncentrēšanās – apzināta uzmanības novēršana no citiem objektiem. Nepietiekama uzmanības prasme izraisa izklaidību un aizmāršību. Šīs uzmanības trūkuma faktori var traucēt bērnam pievērsties mācībām. Tāpat tas var atstāt ietekmi arī uz nākotni – pieaugušajā dzīvē būs grūti pieņemt patstāvīgus lēmumus un būt patiesi produktīvam.⁵ Uzmanību iespējams trenēt ar dažādiem uzdevumiem un spēlēm.

Pedagoģiskā procesa nosacījums, lai bagātinātu bērna vārdu krājumu, ir uzmanības trenēšana un noturēšana konkrētajam uzdevumam. Vidējā pirmsskolas vecuma bērniem vēl nav nostiprinājusies spēja ilgstoši koncentrēties vienai konkrētai lietai, taču pedagoga uzdevums ir valodas apguves procesu radīt tik interesantu, lai uzmanība tiktu noturēta. Tāpēc spēles un rotaļas, kas bērnam ir saistošas un interesantas, var palīdzēt šo procesu vadīt.

Mūsdienu laikmetā lielu uzmanību bērni pievērš tehnoloģijām. Pedagoģiskā procesa aspektā tam ir divējādas sekas. Bērnam darbojoties virtuālajā vidē, ir liela vēlme pašam rast atbildes uz jautājumiem, risināt problēmas un apgūt daudz jauna, taču, ja šis process nenotiek tik raiti, kā bērns vēlētos, tas var radīt agresivitāti un nervozitāti. Pedagoģiskajā procesā ierobežotu laiku ir iespējams izmantot tehnoloģijas, arī valodas apguves procesā, taču neatņemot bērnam vēlmi darboties arī reālajā dzīvē. Tehnoloģijas var būt palīgs pedagoģiskajā procesā.

Bērniem šajā vecumā paplašinās vārdu krājums, **valoda** kļūst skaidrāka un attīstās spēja noraksturot iepriekš redzētas lietas. “4 -5 gadu vecumā uzvedība vēl ir ļoti pretrunīga, tāpēc nopietna uzmanība jāvelta organizētas uzvedības nosacījumu un prasību ieaudzinašanai” (Golubina, 2007). Spēles pirmsskolēnam ir svarīgas, jo tās palīdz bērnam izprast, ka ir jāievēro noteikumi, kā arī palīdz apgūt mācību vielu. Spēles ir noteikts process, kurā svarīgs ir tieši process.

Vidējā pirmsskolas vecuma bērniem rodas interese par rakstītu un drukātu tekstu. Bērns vēlas uzzināt, kas ir uzrakstīts dažādos tekstos un pats prot, vai strauji attīstās vēlme apgūt lielo drukāto burtu rakstību. Ceturtajā dzīves gadā bērns pats cenšas atdarināt pieaugušo rokrakstus, veidojot dažādas nenosakāmas formas rakstus. Piektajā dzīves gadā bērns izrāda interesi par pasakām, tekstiem, vēlas tos klausīties vairākkārt. Izsaka vēlmi rakstīt vārdu pēc pieaugušā rakstīta parauga (Rūķe - Draviņa, 1992).

Pirmsskolas vecuma bērniem ir ļoti būtiski attīstīt savas **runas prasmes**, jo sensitīvākais attīstības periods ir no 0 – 6 gadiem. Tādēļ tiek izvirzīti dažādi uzdevumi, lai sasniegtu mērķi – attīstīt pirmsskolas vecuma bērnu runu. Runas attīstīšana sākās veidojot valodas uztveri.

⁵ <https://umnazia.ru/blog/all-articles/razvitie-vnimanija-u-detej>

Darbojoties ar bērnu, jāizmanto dažādas spēles, rotaļas, jālasa pasakas un jāļauj valodu saklausīt sev apkārt. Runas apguvē liela nozīme ir pirmsskolas pedagoga attiecībām ar vecākiem. Vecākiem ar pedagogu jādarbojas vienoti, jo runas apguves svarīgs faktors ir bērna apkārtējā vide un bērna ieinteresētība darboties.

Vidējā pirmsskolas vecuma bērniem nozīmīgi ir elpošanas vingrinājumi, uzdevumi mēles un lūpu muskulatūras vingrināšanai. Elpošanas vingrojumu galvenais mērķis ir ieelpas pareiza veidošana un kontrole, lai bērna izruna veidotos skaidra, precīza un saprotama. Lūpu un mēles muskulatūras attīstīšana sniedz iespēju izrunāt precīzas skaņas. Mēle un lūpas ir valodas izpausmes instruments. Artikulācijas aparāta vingrojumu mērķis ir izstrādāt pilnvērtīgas un noteiktas artikulācijas aparāta kustības, nostiprināt muskuļu spējas, lai veiktu pareizu skaņu izrunu. Attīstīta pirkstu sīkā muskulatūra sniedz iespēju attīstīt precīzu rakstību, kā arī precīzu lineatūras ievērošanu. Valodas apguves neatņemama sastāvdaļa ir rakstība, lai informāciju varētu nodot arī rakstiski. Skaidrākas izrunas attīstīšanai nepieciešams precizēt konkrētu skaņu izrunu, veicināt prasmi diferencēt skaņas. Arī lai stāstītāja runa būtu vieglāk uztverama un saprotama, nepieciešams vietām mainīt balsis tembru, intonāciju un tempu (Daugavpils pirmsskolas izglītības iestāžu metodiķi, 2011).

Valodas mācīšanās nav vienkārša nevienā vecumā. Pirmsskolas vecuma bērniem valodas apguve ir grūts process, jo šajā laika posmā, bērnam ir jāiepazīst vēl daudz citu jaunu lietu, jāsāk socializēšanās izglītības iestādē un jāapgūst prasme mācīties. Ņemot vērā iepriekš apskatītos valodas apguves posmus, ietekmējošos faktorus un bērna individuālās spējas un attīstības īpatnības var secināt, ka valodas attīstība var notikt individuālā tempā, un ne vienmēr tas ir saistīts tikai ar bērna intelektuālo attīstību (Anspoka, 2013, 11).

Bērnu prasmes un iemaņas ir cieši saistītas ar viņa vecumu, attīstības likumsakarībām un apkārtējās vides ietekmi. Veiksmīgi virzot bērna attīstību nepieciešams ņemt vērā šos faktorus un sniegt to, kas viņam tajā brīdī ir nepieciešams, izvērtējot katra bērna spējas individuāli. Runas attīstība un spēja bagātināt bērna vārdu krājumu ir saistīta ar fizisko, sociālo un emocionālu, intelektuālo attīstību, kā arī komunikācijas spēju attīstību. Visas šīs attīstības jomas tiek virzītas mijiedarbojoties vienai ar otru. Pirmsskolas vecuma bērnu vārdu krājuma bagātināšana, runas attīstība un valodas apguve ir nozīmīgs process, lai turpinātu pilnveidot savas prasmes citās jomās. 4-5 gadu vecumā strauji attīstās sava "Es" apzināšanās, kā arī notiek būtiska atmiņas attīstība. Pieaug vēlme atdarināt pieaugušos savā darbībā.

1.2. Runas nozīmīgākie uzdevumi pirmsskolā

Runa un valoda ir saziņas veids gan bērniem, gan pieaugušajiem. Pirms cilvēks iemācījās runāt saziņa notika citādāk – bērns cenšas savas vēlmes izteikt raudot, ar žestiem, mīmiku un emocijām. Pirmsskolas uzdevums ir veicināt runas attīstību pozitīvā gaisotnē. Tas ir ļoti svarīgs process, tādēļ tam tiek pievērsta liela uzmanība pirmsskolas pedagoģijas procesā. Lai veiksmīgi noritētu valodas apguves process, tas jāveido pakāpeniski, ievērojot bērna intelektuālās spējas, attīstības posmu un uzmanības noturēšanas spējas.

Dzimtās valodas apguve sākās jau pirmajos dzīves gados un tā ir cieši saistīta ar bērna pasauli. Lai izmantotu valodu saziņai, ir nepieciešami vārdi. Šo vārdu krātuvi sauc par vārdu krājumu, dažreiz – mentālā leksika. Vārdu izmantošana pareizi, atbilstoši situācijām un to nozīmei, ir svarīgs valodas prasmju apguves posms. Vārdu krājuma bagātināšanu ar izpratni var saukt par galveno attīstības uzdevumu (Wagner, Ehm, Schneider, Hasselhorn, 2013, 29).

“**Runa** – cilvēku materiāls, pārveidojošās darbības procesā vēsturiski izveidojusies specifisks sazināšanās veids, ko īsteno ar valodas palīdzību” (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 281).

“**Valoda** – cilvēka kā sabiedrības būtiska pazīme; zīmju sistēma, kas ir līdzeklis cilvēciskās saskrimes, domāšanas, domu, jūtu, gribas izteikšanai” (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 348).

Pedagoģiskā procesa priekšnosacījums ir **labvēlīgas vides radīšana**, kura bērnam ir patīkama, kurā jūtas droši, uzklausi un aprūpēti. Vairāku autoru viedokļi sakrīt saistībā ar vārdu krājuma bagātināšanas saistību ar bērna vidi un sociālajiem apstākļiem. Pedagoģiskajā procesā būtiski ievērot dinamiskumu un režīmu. Ievērojot režīmu, bērni ātrāk sasniegs rezultātus. Jau otrajā dzīves gadā bērns saprot, ka apkārt visam ir savs vārds vai nosaukums. Viņš sāk tos iepazīt, atcerēties un saprast. Tiek izdomāti dažādi nosaukumi priekšmetiem, balstoties uz iepriekš dzirdētām skaņām, vārdiem vai valodā saklausītiem līdzīgiem vārdiem, taču ne vienmēr mēs varam skaidri zināt, ko bērns ar šo izdomāto vārdu domājis, kāds pārdzīvojums tajā ir ielikts (Vulāne, Markus, 2015, 117).

Pirmsskolā runas veidošana ir ļoti svarīga, jo tieši šis posms bērnam ir vispiemērotākais runas apgūšanai, ņemot vērā gan vecumu, gan viņa vēlmi to apgūt. Veiksmīgai darbībai nepieciešams dinamisks, bērnam patīkams process, vide un savstarpējās attiecības ar līdzcilvēkiem. Marija Montessori 0 – 6 gadu vecumu uzskata par vienu no jūtīgākajiem periodiem, kurā valodas attīstība sākās no dūdošanas un dažādu skaņu izdvešanas, bet pakāpeniski, tās kļūst apzinātākas (Montessori, 2019, 16).

“Pirmsskolas izglītības satura īstenošanas mērķis ir zinātkārs, radošs un dzīvespriecīgs bērns, kas dzīvo veselīgi, droši un aktīvi, patstāvīgi darbojas, ieinteresēti un ar prieku mācās” (Ministru kabineta noteikumi, 2019). Saskaņā ar Ministra Kabineta izvirzītajiem noteikumiem

pirmsskolas izglītības īstenošanā ir jānodrošina bērnam atbilstoša vide. Tāda vide, kas veicina attīstību un mācīšanās vēlmi. Visā pirmsskolas vecumā ir būtiski attīstīt bērna aktivitāti, radīt interesi darboties pašam, radīt interesi izzināt un risināt problēmas. Arī pirmsskolas vecuma bērniem ir jāmācās ētikas normas, lai nedarbotos pretēji savai gribai, tāpēc ir jāveido ētiski estētiskā, intelektuālā un fiziskā aktivitāte. Humāns pedagoģiskais darbības stils nodrošina bērnam audzinošu vidi, kurā bērni jūtas brīvi. Pedagoģiskā procesa īpatnība ir bērna un skolotāja mērķu satuvināšana, apmierinot bērna vajadzības netradicionālās darbības formās, kurās bērns izjūt sevi kā līdztiesīgu sadarbības partneri (Špona, 2006, 97). Bērna valodas apguves procesā ļoti svarīga ir arī pedagogu un vecāku sadarbības spējas. Bērni cenšas atdarināt pieaugušos, vēro tos, ieklausās.

Jaunais pirmsskolas izglītības mācību saturs paredz, ka pirmsskolas izglītības mācību programma apgūstama balstoties uz vērtībām un tikumiem, ietverot caurviju prasmes un zināšanas, izpratnes un pamatprasmes septiņās mācību jomās. Mācīšanās pirmsskolā tiek organizētas visas dienas garumā, integrējot mācību jomas. Mācīšanās procesam jānotiek ar prieku, atbilstoši katra bērna spējām (Skola2030, 2019). Saskaņā ar jauno mācību saturu bērns mācīšanās procesā ir **pētnieks un darītājs**, kuram skolotājs ir atbalsts. Šajā procesā nozīmīga ir tieši darbošanās un pats process, ilgtermiņa prasmju attīstība, nevis gatavs gala rezultāts. Valodas apguves stūrakmens ir jēgpilns mācību process, kurā bērns saprot vārdu jēgu un nozīmi.

“Nozīmīga loma pirmsskolā ierādāma **bērna vārdu krājuma paplašināšanai** un sākotnējā priekšstata radīšanai par lasīšanu kā jēgpilnu un aizraujošu darbību. Lasītprasme attīstāma veselumā ar rakstītprasmi. Pirmsskolā būtiski radīt izpratni par skaņas un burta saikni, piedāvājot tos iepazīt lielākā veselumā – vārdā, teikumā, tekstā. Lai bērns iemācītos lasīt un rakstīt, liela nozīme piešķirama klausīšanās prasmes un runas prasmes attīstīšanai” (Valsts izglītības satura centrs, 2020). “Vārds, kuram nav nozīmes, ir nevis vārds, bet tukša skaņa” (Vigotskis, 2002, 307).

Valodas apguve nesākas ar burtu un skaņu sasaistīšanu, lielo un mazo burtu rakstīšanas apguvi, ne arī konkrētā vārdu krājuma apguvi, bet ar pozitīvu emocionālu fonu, kurā bērns tiek rosināts vērot apkārtējo pasauli un saprast nosauktās lietas to kontekstā, ieklausīties valodas skanējumā un tikai tad iedziļināties un analizēt tajā ietvertu lingvistisko informāciju (Anspoka, 2013, 13). Varam secināt, ka pirmsskolas uzdevums runas attīstībā ir rosināt bērnu **valodu lietot kontekstā**, to saprotot.

“Runas attīstības uzdevumi ir:

- Bagātināt sajūtu pieredzi;
- Iemācīt vispirms pašas vienkāršākās lietas;

- Precizēt skaņu izrunu un diferencēt tās;
- Mācīt orientēties plaknē, telpā, apkārtnē;
- Veidot dialogu ar pieaugušo;
- Attīstīt pirkstu sīko muskulatūru;
- Vingrināt artikulācijas aparātu;
- Paplašināt vārdu krājumu, izrunāt sarežģītus vārdus;
- Attīstīt saistīto runu;
- Apgūst elementārus gramatikas likumus;
- Attīstīt fonemātisko dzirdi;
- Nostiprināt elpošanas un balss aparātu;
- Mācīt izprast runas instrukciju;
- Nostiprināt motorisko koordināciju;
- Veidot izpratni par jēdzienu;
- Mācīt stāstīt un veidot izteismīgu runu;
- Padziļināt zināšanas par lietu vidi, norisēm un likumsakarībām dabā;
- Attīstīt spēju spriest, analizēt un sintezēt;
- Attīstīt fantāziju, veidojot stāsta notikumu secību;
- Izteikt iespaidus ar vārdiem;
- Veicināt domāšanas procesa attīstību” (Zaķe, 2000, 11).

Valodas apgūšana sākās no dzimtās valodas **skaņu saklausīšanas** un atpazīšanas. Bērns jau no piedzimšanas saskaras ar dažādām skaņām, kuras ar laiku sāk saprast. Skaņas tiek saprastas, saklausītas un veidojas prasme izteikt dzirdēto skaņu. Pēc tam jau tiek apgūti dažādi vārdi, kas papildina bērna vārdu krājumu. Attīstās prasme veidot teikumus, vēlāk – tiek apgūta literārā valoda. Sasniedzot katru no valodas posmiem, bērna valoda pilnveidojas (Rutka, 2017).

Ja runas attīstībā ir problēmas – neizrunā konkrētās skaņas, neskaidra izruna, jauc skaņas, lēna valodas apguves attīstība – tad tiek piesaistīts logopēds, kurš individuālās nodarbībās strādā ar bērnu. Logopēds ir speciālists, kurš individuālā nodarbībā palīdz bērnam apgūt pareizu skaņu izrunu, mācās veidot teikumus, trenē sejas un mēles muskulatūru, veic elpošanas uzdevumus un dažādus citus bērnam individualizētus uzdevumus.

Runas attīstība ir cieši saistīta ar **fonemātisko dzirdi**. To dēvē arī par runas dzirdi. Fonoloģija ir zinātnes formu izpēte, kas regulē skaņas producēšanu. Savukārt, fonētika ir veids, kādā runas skaņas tiek artikulētas, kuru papildina sistēma, pēc kuras simboli apzīmē skaņas alfabētiskā rakstīšanas sistēmā (Adams, Foorman, Lundberg, Beeler). Lai attīstītu fonemātisko dzirdi, ir iespējams pagatavot dažādus pavisam vienkāršus uzdevumus. Piemēram, brīnumu

maisīņš. Šajā gadījumā tiek izmantoti trauciņi, kuros pa pāriem vienādi salikti dažādi materiāli – zirņi, rīsi, pupiņas un citas lietas, kas rada patīkamas skaņas. Uzdevums bērniem ir pēc dzirdes atrast trauciņu pārus. Izmantojot dažādus mūzikas instrumentus, aicinot bērnus ieklausīties skaņās un noraksturot tās, attīsta bērnu runu un dzirdi. Runa ir jāattīsta visiem bērniem, taču gadījumos, kad problēmas sagādā kādas konkrētas skaņas izrunāšana, tiek piemeklēti specializēti uzdevumi.

Nozīmīgu lomu valodas apguves procesā un vārdu krājuma paplašināšanā ir **dialogrunas** izmantošana. Dialogruna dinamiski virza sarunu, starp diviem situācijas dalībniekiem. Tā ir domām bagāta, cieši saistīta ar uztveri un tiek nodrošināta runas satura izpratne. Sarunas dalībnieks priekšmetu, darbību, īpašību mācās saistīt ar noteiktu vārdu, tādā veidā paplašinot gan savu vārdu krājumu, gan izpratni (Miltiņa, Skribanovska, 2020, 8).

Vēl viena atsevišķi izdalīta runas apgūšanas joma ir **skaņu izrunas pareizība**. “Dialogā pilnveidojas bērna valodas prasme, kā arī veidojas prasme plānot savu komunikatīvo uzvedību saskarsmē” (Stangaine, 2013, 109). Dialoga laikā veidojas starppersonu attiecības, kurās tiek dalītas attieksmes. Dialogs ir palīgs bērna dzimtās valodas runas apgūvē. Tas sekmē pareizu skaņu izrunas attīstību, kā arī šo runas komponentu bērns var apgūt bērnstrukturētu rotaļu laikā. “Bērns, izpildot rotaļas lomu, nokļūst dažādās situācijās, kas tieši vai netieši vingrina viņa runas prasmes, tai skaitā dialogrunas prasmes” (Stangaine, 2013, 113). Atbilstoši vecumposmam, 4-5 gadīgiem bērniem spēles ir svarīgākais mācīšanās procesa palīgs. Tas nozīmē, ka runas apgūšanas komponenti jāsāk apgūt jau agrajā pirmsskolās vecumā, ne tikai 5 līdz 6 gadu veciem bērniem, jo arī vidējās pirmsskolas vecuma bērniem ir vēlme un spējas apgūt pareizas runas komponentus.

Skaņu izrunas kultūra bērnam ir sarežģīts apgūšanas process, tas var sagādāt dažādas problēmas. Taču tiek pieņemts, ka arī skaņu izruna var būt iedzimta. “Jo bērns lielāks, jo grūtāk noteikt, cik daudz viņa valodā ir iedzimtības un cik daudz apgūts no apkārtējās vides” (Markus, 2003). Grūtības skaņu izrunas apgūšanā visbiežāk sagādā līdzskaņu izruna. Novērotas arī skaņu izlaišanas vai tieši pretēji – pievieno vārdam, kādu lieku līdzskani.

Kā pirmsskolas runas attīstības nosacījumi tiek izdalīti arī:

- Intonācijas apgūšana;
- Dinamikas un ekspresivitātes izmantošana;
- Pareiza tempa un ritma pielietošana;
- Izrunas skaidrība, spēja ievietot vārdu pareizajās gramatiskās formās;
- Vārdu krājuma bagātināšana;

- Monologa un dialoga runas attīstība.⁶

Turpmāk darba ietvaros tiks apskatīti nosacījumi bērnu vārdu krājuma bagātināšanai. “Vārdu krājums – valodas vārdu kopums, ko valodas lietotājs pazīst, saprot un lieto runā vai rakstos” (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme, 2011, 100). Vārdu krājums iedalās divos veidos – aktīvais un pasīvais vārdu krājums. Par aktīvo vārdu krājumu dēvē to vārdu bāzi, kuru persona saprot un izmanto runājot vai rakstot. Turpretī pasīvais vārdu krājums – persona saprot, bet vēl nav spējīga to pielietot (Kaufman, 2017).

Ļoti svarīgs pedagoģiskais nosacījums vārdu krājuma bagātināšanai ir **sadarbība ar vecākiem**, jo bērna vārda krājums sākas ar lietām sev apkārt, tādēļ būtiski ir pievērst bērna uzmanību šīm lietām. Bērna aktīvais vārda krājums pieaug pamazām, starp pirmajiem bērna lietotajiem vārdiem, visbiežāk būs vārdi, kurus bagātīgi savā runā lieto pieaugušie, tādēļ būtiski ir jāpiedomā pie vārdiem, kuri tiek izteikti bērna klātbūtnē.

Mūsdienu bērnam ļoti svarīgi, lai arī valodas mācīšanās process būtu tikpat dinamisks kā dzīve, lai valodas teksts papildina un precizē to pieredzi, kas iegūta kustīgas vai statiskas vizuālās informācijas veidā, lai pats bērns var piedalīties mācību uzdevumu izvirzīšanā, lēmumu pieņemšanā, lai runāšana, lasīšana vai rakstīšana ir nevis mākslīga, bet dabiska un jēgpilna, lai sadarbības vide starp skolotāju un pārējiem valodas apguvējiem ir tāda, kurā nav baiļu runāt, jo starp pedagoģiskā procesa dalībniekiem pastāv savstarpējā uzticēšanās, brīvas un vienlīdzīgas izpausmes iespējas, lai bērns saprot, ka netiek šķiroti pēc tā, kāds ir viņa vispārējās attīstības vai valodas līmenis (Anspoka, 2013,11).

“Pirmsskolā, tajā skaitā arī valodu mācību procesā, ir svarīgi bērnam palīdzēt apgūt izpratni par šādiem jautājumiem:

- Kas es esmu?
- Kas mēs esam?
- Kā mēs izturamies pret pasauli?
- Cik daudzveidīgā dabā es dzīvoju?
- Cik daudzveidīga ir cilvēku radītā pasaule?
- Ko es varu darīt pasaulē?

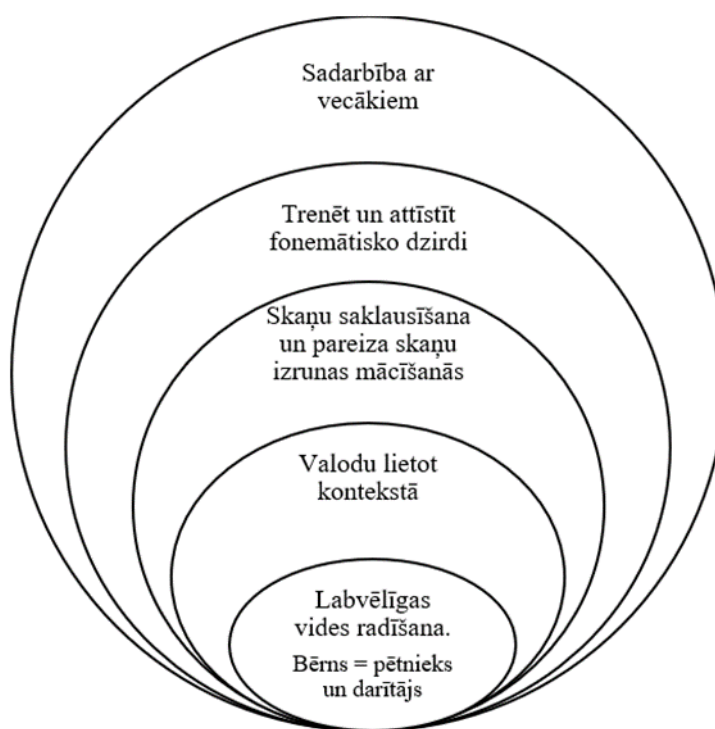
Atbildes uz šiem jautājumiem bērns saņems, apgūstot tematiski sakārtotu integrētu pirmsskolas izglītības saturu” (Anspoka, Irbe, Liepiņa, Miesniece, b.g. 7).

Vārdu krājuma bagātināšanā svarīgas ir spēles un rotaļas, jo tādā veidā bērns pats var iesaistīties mācību procesā, darboties un gūt ieinteresētību domāt. Svarīgs mācību līdzeklis ir radoša spēle. Spēļu laikā bērns vairs nejūtas ierobežots, tās vairo pašapziņu, ļauj bērnam

⁶ <https://razvivashka.online/razvitie-rechi/igry-detyam-5-6-let>

uzņemties vadību par savu darbību (Анистратова, b.g.). Didaktiskās spēlēs bērnam nostiprinās priekšstati par apkārtni un dabas norisēm, padziļinās zināšanas par dažādiem matemātiskiem priekšmetiem, attīstās domāšana, valoda un veidojas intelektuālā darbība, kā arī šīs spēles var darboties kā morālās audzināšanas līdzeklis.

Vārdu krājuma bagātināšana var īstenoties arī bērnu dialogos, spēlēs, rotaļās, kur bērni māca viens otru un mācās viens no otra. “Dialogā pilnveidojas bērna valodas prasme, kā arī veidojas prasme plānot savu komunikatīvo uzvedību saskarsmē” (Stangaine, 2013, 109). Dialoga laikā veidojas starppersonu attiecības, kurās tiek dalītas attieksmes. Dialogs ir palīgs bērna dzimtās valodas runas apgūvē. Tas sekmē pareizu skaņu izrunas attīstību, kā arī šo runas komponentu bērns var apgūt bērnustrukturētu rotaļu laikā. “Bērns, izpildot rotaļas lomu, nokļūst dažādās situācijās, kas tieši vai netieši vingrina viņa runas prasmes, tai skaitā dialogrunas prasmes” (Stangaine, 2013, 113). Uzskatāmāk runas galvenos uzdevumus pirmsskolā skatīt 1.attēlā.

ā

1.attēls. Runas attīstības galvenie uzdevumi pirmsskolā

Attēlā redzami visi komponenti, kas kopā veido veiksmīgu bērna runas un valodas attīstību. Spēles un rotaļas ir svarīgs priekšnosacījums bērna attīstībā, taču šo attīstības gaitu ietekmē pieaugušā attieksme pret bērna rotaļāšanos (Dzintere, Stangaine, 2007, 268).

Atbilstoši vecumposmam, 4-5 gadīgiem bērniem spēles ir svarīgākais mācīšanās procesa palīgs. Tas nozīmē, ka runas apgūšanas komponenti jāsāk apgūt jau agrajā pirmsskolās

vecumā, ne tikai 5 līdz 6 gadu veciem bērniem, jo arī vidējās pirmsskolas vecuma bērniem ir vēlme un spējas apgūt pareizas runas komponentus.

Didaktiskās spēlēs bērnam nostiprinās priekšstati par apkārtni un dabas norisēm, padziļinās zināšanas par dažādiem matemātiskiem priekšmetiem, attīstās domāšana, valoda un veidojas intelektuālā darbība, kā arī šīs spēles var darboties kā morālās audzināšanas līdzeklis.

Pirmsskolā runas veidošana ir svarīga, jo tieši šis posms bērnam ir vispiemērotākais valodas apgūšanai, ņemot vērā gan vecumu, gan viņa vēlmi uzzināt daudz ko jaunu. Veiksmīgākai darbībai nepieciešams dinamisks, bērnam patīkams process, vide un savstarpējās attiecības ar līdzcilvēkiem. Pirmsskolas uzdevums ir radīt bērnam labvēlīgu un patīkamu vidi, un virzīt bērnu kā pētnieku un darītāju. Šajā vecumposmā bērni sāk valodu lietot kontekstā un izprast to. Pirmsskolas uzdevums runas attīstība ir arī veicināt pareizu skaņu saklausīšanu, trenēt fonemātisko dzirdi, attīstīt prasmi veidot saistītas dialogrunas, kā arī veicināt pareizu skaņu izrunu. Bagātinot vārdu krājumu ar spēlēm un rotaļām, jāpievērš uzmanība šādiem nosacījumiem:

- *mācību procesā izmantojot spēles un rotaļas, runāt tām līdzī, lai rotaļāšanās un spēlēšanās nenotiktu klusumā. Pretējā gadījumā vārdu krājums un bērna runa netiek veicināta;*
- *izmantotās spēles un rotaļas atkārtot vairākas reizes, nostiprinot jauno vārdu lietojumu un nozīmi kontekstā;*
- *apgūstot jaunus vārdus, izprast tā nozīmi un jēgu, lietojot to kontekstā.*

1.3. Spēles un rotaļas bērnu vārdu krājuma bagātināšanai

Rotaļas un bērniība ir vienoti jēdzieni. Bērniība nav iedomājama bez rotaļām un spēlēm. Bērni sevi pilnveido spēlējoties, attīsta fantāziju, iztēli, mācās zīmēt, rakstīt un lasīt, izspēlē ikdienišķas dzīves situācijas, tādā veidā attīstot interesi par apkārt notiekošo. Pirmsskolas izglītības iestāde ir tā vieta, kurā bērns pavada lielu daļu no savas bērniības, tādēļ nepieciešams atvēlēt lielu daļu laika spēlēm un rotaļām arī izglītības iestādē. Nodarbinot bērnu nepārtraukti ar pieaugušo dotajiem uzdevumiem, viņam pazūd interese un iztēle nodarbināt pašam sevi. Ikdienā bieži tiek lietoti vārdi spēlētīs un rotaļāties, bet ir nepieciešams noskaidrot, vai šie jēdzieni ir vienoti.

Šajā vecumā bērns aktīvāk iesaistās dažādās nodarbībās, rotaļās un spēlēs, kā arī paši individuāli sāk darboties vairāk. “Bērns iekļaujas dažādās aktivitātēs, rotaļās, modelējot dzīves situācijas. Ja vecāki ļauj bērnam pašam izvēlēties aktivitātēs, netraucē viņam fantazēt, atbild uz

viņa jautājumiem, nostiprinās iniciatīva. Bet, ja vecāki atklāti demonstrē, ka bērna aktivitātes ir nevajadzīgas, traucējošas, rotaļas ir muļķīgas, viņš sāk justies vainīgs” (Dzintere, Stangaine, 2005, 105). Apkārtējo pozitīva līdzdalība bērna darbībā ir svarīga, tādā veidā paužot atbalstu un patiku pret to, ka bērns ir uzņēmies iniciatīvu un ir darbības rosinātājs.

Bērnu valodas pētījuma centra (BVPC) zinātnieki jau vairākus gadus pēta rotaļas nozīmi bērna attīstībā. Tās paustas I. Stangaines pētījumā “Pirmsskolas vecuma bērna sarunvaloda rotaļās”. Pētot pirmsskolas vecuma bērnu prasmi rotaļas laikā iesaistīties dialogā atbilstoši saziņas situācijai, autore ir apkopojusi gan nozīmīgākās teorētiskās atziņas par rotaļu, gan būtiskus praktiskās pieredzes faktus, kā arī izveidojusi dialoga struktūras paraugus, kas izmantojami rotaļas laikā attīstot bērna dialogrunu. Rotaļājas ne tikai bērni, bet arī pieaugušie. Valodas rotaļu dzejā un tās nozīmību dažādos aspektos atklājusi I. Stikāne rakstā “Valodas rotaļa – pasaules iepazīšanas rosinātāja jaunākajā dzejā bērniem”. Pētniece norāda, cik valodas rotaļai dzejā ir daudzveidīgas iespējas:

- var izmantot dažāda apjoma teksta un valodas vienības – pantus, rindas, frāzes, vārdus, zilbes, skaņas;
- pantu formas – skaitāmpantus, “mēles mežģus”, dzejoļus – mīklas, dzejoļus – rēbusus.

“Arī pati rotaļāšanās var izpausties bezgala daudzveidīgi – kā atkārtojumi, variācijas, pārfrāzēšana, uzskaitījumi, vārdu, jēdzienu un tēlu blīvējumi, atskaņu virknes, paradoksi, ironija, ačgārnība, tiešās un pārnestās nozīmes saspēle, pārsteidzošu sakarību veidošana, kurās vārds, zīme parādās ekspresīvi, tēlaini, daudzslāņaini un daudz funkcionalitāti. Arī aforismu, dažādu teicienu, izteicienu un personvārdu lietošana var būt valodas rotaļas rosinājums,” secina raksta autore (Stikāne, 2015, 206).

“**Rotaļa** – interesanta, izklaidējoša rakstura darbība laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai vai kādam noteiktam mācību mērķim” (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 280).

“**Spēle** – noteiktu darbību kopums, kam ir sacensības pazīmes un ar ko cenšas sasniegt vēlamu rezultātu, izmantojot prasmes, iemaņas, arī nejaušu sakritību” (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 316).

Rotaļa un spēle ir saistīti termini, taču tajos iezīmējas arī atšķirīgas iezīmes. Rotaļas vairāk tiek uzsvērtas, kā brīvas formas, ar izklaidējošu raksturu, jaunradi, norādot to lomu bērnu attīstībā. Turpretī spēlēs akcentēta prasme ievērot noteikumus, raisa sacensību momentu, notiek bērnu sociālā mijiedarbība (Stangaine, 2015, 25). Var secināt, ka striktu robežu starp šiem abiem terminiem nav, taču ir nianse, kas atšķiras. Rotaļas ir brīva bērna interpretācija, turpretī spēlēs ir jāievēro noteikumi. Galvenais aspekts, kas vieno spēles un rotaļas ir tas, ka abas šīs

darbošanās formas ir ļoti nepieciešamas bērniem, īpaši pirmsskolas vecuma, jo tās raisa bērnos vēlmi darboties.

“**Rotaļnodarbība** - mācību organizācijas forma darbā ar pirmsskolas un jaunākā skolas vecuma bērniem, lai atbilstīgi viņu vecuma īpatnībām veicinātu brīvu, nepiespiestu fizisko, kognitīvo, sociāli emocionālo un radošo attīstību. Valodas mācību procesā rotaļnodarbībā kā metodiskie paņēmieni tiek izmantotas rotaļas un spēles” (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme, 2011, 74).

“**Rotaļa** - nodarbība laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai. Valodas mācību procesā rotaļa ir viens no metodiskajiem paņēmieniem skaņu artikulācijas, runas ātruma, tembra un citu prasmju apguvei, skaņu izrunas traucējumu novēršanai, valodas un runas attīstībai savstarpējā sadarbībā ar citiem rotaļas dalībniekiem” (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme, 2011, 73).

Spēle ir vissvarīgākā bērna audzināšanas tehnoloģijas sastāvdaļa, jo tās gaitā viņi apgūst veidus, kā risināt starppersonu attiecību problēmas. “Pateicoties sagatavotajai videi un brīvajam darbam, starp bērniem un starp bērniem un audzinātāju veidojas nepiespiesta saskarsme, kā rezultātā katru dienu rodas dabiska iespēja parunāties” (Helminga, 2006, 87). Piedaloties spēlēs, bērns iemācās gan spēlēt komandās, gan risināt dažādus uzdevumus patstāvīgi, līdz ar to patstāvīgi apgūst prasmi sadarboties ar citiem un paplašina savas zināšanas. Vidējā pirmsskolas vecuma bērniem nepieciešams prasmes apgūt nepiespiestā veidā, tāpat kā cita vecuma bērniem.

Spēles iespējams klasificēt dažādi. Pedagoģe Ali Jimeneza tās klasificējusi pēc piemērotības bērna vecumposmam, vides, dalībnieku skaita un aktivitātes, ko tā bērnam attīsta.

Piemērota vecumposmam –

- spēles motorai attīstībai (ķermeņa un kustības koordinācijas attīstīšanai);
- imitācijas (priekšmetiem piedēvējot dzīvu būtņu īpašības atdarina apkārtējo pasauli);
- noteikumu spēles (savstarpējo attiecību uzlabošanai, noteikumu mācīšanās).

Piemērota videi –

- āra spēles (sporta spēles, skriešana, lēkšana);
- spēles telpā (galda spēles, atmiņu spēles, vārdu spēles).

Dalībnieku skaita –

- Individuālās spēles
- Grupu spēles.

Aktivitātes –

- Maņu attīstībai (vingrina maņas);

- Manipulatīvas spēles;
- Verbālas spēles;
- Izglītojošas spēles. (Ale Jimenez, n.d.)

“Spēlējoties ir primārākais veids, kā mēs iemācamies pasauli sev apkārt. (..) Ir četras lietas, ko cilvēks var iemācīties tikai pats – radošums, veiklība, līdzjūtība, sarežģītība” (Anderson, 2018). Spēles raksturojamas kā palīgs pedagoģiskajā procesā, pamats audzināšanai. Pedagogi un vecāki veido pasaules nākotni, attīsta nākamo ekonomisko un darba tirgu, tādēļ svarīgi pirmsskolas vecumā apgūt spēju būt konkurētspējīgam. **Spēles** veido pamatu cilvēka attīstībai. Viens no būtiskākajiem aspektiem raksturojot spēles ir tas, ka svarīgs ir tieši spēlēšanās process, ne tik ļoti kā pats rezultāts. Bērns mācās tieši spēles procesā, izpauž emocijas, apgūst netieši nepieciešamo un pavada laiku patīkami. Vārdu krājums tiek bagātināts visās nodarbībās pirmsskolā, arī mūzikas un sporta nodarbībā.

Viens no labākajiem veidiem, kā bagātināt pirmsskolas vecuma bērnu vārdu krājumu, ir ar spēļu palīdzību. Arī H. Šērmāne (*Sherman*) - licencēta runas un valodas patoloģe no Ņujorkas) uzskata tieši tāpat: “Spēles ir jautras, motivējošas un dabisks veids, kā izsaukt sarunu un verbālu izteiksmi. Visu vecumu un spēju bērni var gūt labumu no spēļu spēlēšanas, citu modeļu skatīšanās un prakses, izmantojot savas valodas prasmes” (Sherman, 2018). Ar dažādām spēlēm var izraisīt interesi bērnos par viņiem vēl nezināmiem vārdiem, piemēram, izmantojot priekšmetu attēlus un mācot izrunāt to nosaukumus.

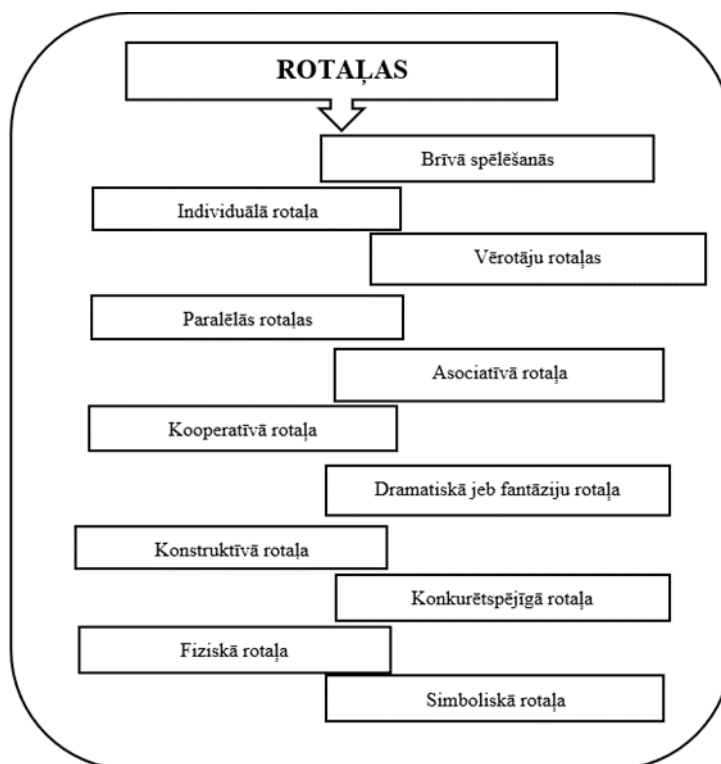
“Mācību process – tam ir sava iekšējā struktūra, secība, sava norises loģika; bet katra skolēna galvā ir it kā to procesu iekšējais tīkls, kuri tiek iedzīvināti un virzīti mācību procesa gaitā, bet kuriem piemīt sava attīstības loģika” (Vigotskis, 2002, 252). Spēļu izmantošana mācību procesā ļauj iekustēties bērna domāšanai, kurai pašai piemīt sava attīstības gaita. Vārdu krājuma bagātināšana, izmantojot spēles, norisinās veiksmīgi, jo bērnam pašam ir iespēja censties tik ļoti, cik viņš pats vēlas. Nemanot, it kā tikai spēlējoties, bērns pats ir apguvis daudz un dažādus jaunus vārdus, kurus iepriekš nezināja. Spēļu izmantošana vārdu krājuma bagātināšanai ir aktuāla, jo bērniem daudz tēmas saistītas ar sabiedrības norisēm ir zināmas, bet ne skaidras vai izprastas. Līdz ar to, tiek izmantotas dažādas spēles, lai spēlējoties tiktu paplašināt vārdu krājums par kādu konkrētu tēmu.

Spēlējot spēles, pedagogam ir lieliska iespēja palīdzēt bērnam viņa attīstībai. Uzdotot dažādus jautājumus, lai rosinātu bērnu vairāk domāt. Veidojot veiksmīgu un aktīvu sadarbību pedagogam ar bērnu, rodas aktīvs mācību process, jo “pagājušajā gadsimta otrajā pusē sāka attīstīties sociālās iemācīšanās teorijas, kas nozīmē, ka cilvēks tomēr ir aktīvs mācīšanās procesā – cilvēks spēj un mācās no paraugiem, kas tiek novēroti savā apkārtnē” (Šteinberga, 2013, 27).

Ieviešot bērna ikdienā jaunu spēle, veiksmīgas attīstības raisītājs būtu pedagoga klātbūtne un nejauša palīdzēšana. Runāt līdzī spēlei, darbībām, kuras notiek spēles gaitā, redzamajiem attēliem un izteikt citas svarīgas, apdomātas piezīmes spēles gaitā. “Bērns pirmsskolas vecumā neapzināti, balstoties uz atdarināšanu, apgūst dzimtās valodas vārdu krājumu, skaņu izrunu un gramatiku” (Freiberga, 2009, 9). Kā arī mācību procesā, tiek precizēta vai noteikta vārda jēga un nozīme, ne tikai apgūts pats vārds. Iegūstot arvien vairāk informācijas, bērna vārdu krājums sakārtojas un sistematizējas.

Bērna runu attīsta arī saskarsme ar citiem bērniem, tādēļ spēles ir iespējams izmantot kā mācību līdzekli, piemēram, dažādām pirmsskolēnu grupiņām. Kopā spēlējot spēles, apmainoties ar zināšanām un dažādām domām, bērniem radīsies interese rotaļāties un turpināsies mācību process. Protams, spēles jāizvēlas atbilstošas spējām un bērnu vecumposmam.

Rotaļas tiek klasificētas dažādi – pēc funkcijām, dalībnieku skaita, tēmas un dažādām citām pazīmēm. Profesore A. Rocka (*Rock*) rotaļas identificējusi pēc to nozīmes. Atbilstoši rotaļas nozīmei un dalībnieku skaitam tās tiek iedalītas šādi: brīvā spēlēšanās, individuālā rotaļa, vērotāju rotaļa, paralēlā rotaļa, asociatīvā rotaļa, kooperatīvā rotaļa, dramatiskā jeb fantāziju rotaļa, konstruktīvā rotaļa, konkurētspējīgā rotaļa, fiziskā rotaļa un simboliskā rotaļa (Rock, 2021). Šis sadalījums apskatāms attēlā.

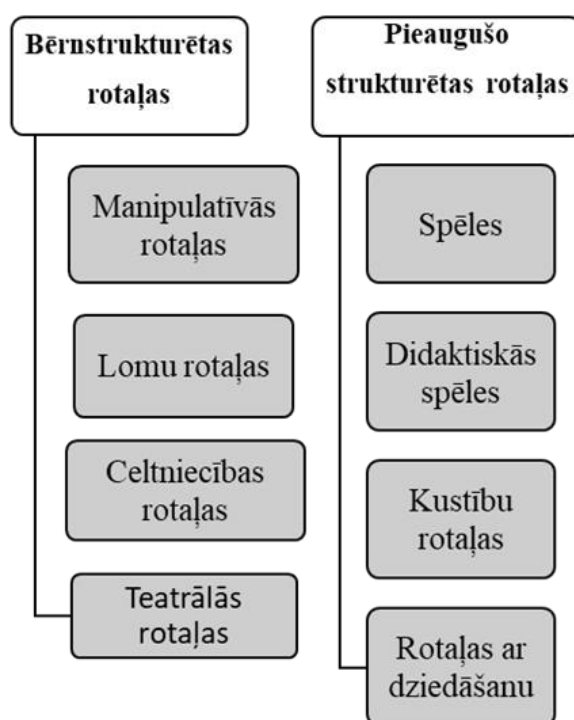

2.attēls. Rotaļu iedalījums pēc A.Rock

Brīvā spēlēšanās raksturota kā mazu bērnu brīva darbošanās, kura nemaz neizskatās pēc rotaļas, taču liek pamatus turpmākai rotaļu izpētei. Individuālā rotaļa ir bērna rotaļāšanās

vienatnē, tā māca pašam sevi izklaidēt un neprasa komunikāciju ar citiem. Vērotāju rotaļas ir tās, kurās bērns vēro citus darbībā, taču pats tajās nepiedalās. Šis rotaļu posms ir svarīgs, jo tādā veidā viņš apgūst rotaļu būtību, palīdz iegūt pārliecību un apgūst pamatus turpmākajiem rotaļas posmiem. Paralēlā rotaļa ir divu dalībnieku kopīga spēlēšanās. Tas var nenozīmēt draudzību, taču abi dalībnieki ir atraduši kopīgu nodarbošanos. Asociatīvā rotaļa tikai nedaudz atšķiras no paralēlās rotaļas – darbojas kopā divi dalībnieki, pārrunā savas darbības un veido sarunas, taču darbojas katrs pats. Kooperatīvā rotaļa ir rotaļu posms, kurā bērni sāk rotaļāties kopā. Konkurētspējīgas rotaļas laikā bērns mācās būt komandas sastāvdaļa, mācās emocionāli pieņemt zaudēšanu un uzvaras. Konstruktīvo rotaļu laikā bērns mācās salikt lietas kopā, veidot konstrukcijas, kā, piemēram, darbojoties ar lego, magnētiņiem, celtniecības klučiem un citiem materiāliem. Dramatiskās jeb fantāzijas rotaļu laikā bērns var pārgērbties, iejusties citā lomā, mācās sadarboties ar citiem, strādā pie valodas attīstības, izmantojot konkrētās lomas vārdus. Fiziskās rotaļas attīsta gan lielo, gan sīko muskulatūru, bērns darbojas fiziski aktīvi. Savukārt, simboliskā rotaļa ietver vokālās aktivitātes, iekļaujot arī grafikas elementus (Rock, 2021).

Kā norāda I. Stangaine, pēc H. Švarcmanes domām, rotaļas var klasificēt divos veidos – bērnstrukturētās un pieaugušo strukturētajās rotaļās. (skat. 3.att.)

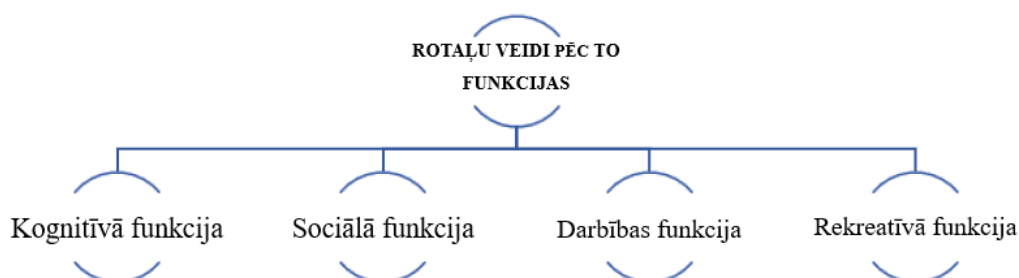

3.attēls. Rotaļu sadalījums pēc H.Švarcmanes

Tās atšķiras ar to, ka pieaugušo strukturētajās rotaļās ir noteikumi, taču bērnu vadītajās rotaļās to nav. Pieaugušo strukturētajās rotaļās ietilpst spēles, didaktiskās spēles, kustību

rotaļas, rotaļas ar dziedāšanu, taču bērnustrukturētajās ietilpst manipulatīvās rotaļas, lomu rotaļas, celtniecības rotaļas un teatrālās rotaļas (Stangaine, 2015, 26).

Kā I.Stangaine atsaucas uz psiholoģes I. Kāpostas atziņām, rotaļas tiek klasificētas arī pēc to funkcijām. Tās apskatāmas 4.attēlā.

4.attēls. Rotaļu veidi pēc to funkcijas. I.Stangaine atsaucoties uz I.Kāpostu

Atsaucoties uz attēlā redzamo informāciju, var secināt, ka I. Kāposta rotaļas klasificējusi pēc to funkcijām – kognitīvā funkcija, sociālā funkcija, darbības funkcija un rekreatīvā funkcija. Kognitīvā funkcija saistīta ar izziņas procesu. Sociālā funkcija saistīta ar bērnu socializāciju un savstarpējo attiecību uzlabošanu. Rotaļas, kas iedalītas, pēc to darbības funkcijas ir motivējoša un radoša. Savukārt, rekreatīvā funkcija saistīta ar spēku atjaunošanu, atpūtu (Dzintere, Stangaine, 2005, 17).

Rotaļa ir pirmsskolas galvenais darbības virziens. I.Stangaine atsaucoties uz D. Elkoņinu un A. Ļeontjevu secina, ka rotaļām tiek izdalīti trīs darbības veidi.

- “Vadošajā darbības veidā attīstās jauni darbības veidi, piemēram, rotaļā bērns sāk mācīties;
- Veidojas jaunveidojumi un pārkārtojas atsevišķas psihiskās funkcijas, piemēram, veidojas radošā iztēle;
- Izmainoties bērna attieksmei pret apkārtējo pasauli, izmainās arī rotaļas raksturs, tās kļūst aizvien sabiedriskākas” (Dzintere, Stangaine, 2005,11)

“Rotaļa rada bērnam apmierinājumu, kas savukārt sekmē viņa pašdarbošanos” (Dzintere, Stangaine, 2015, 21). Rotaļa bērnam attīsta vairākas attīstības jomas vienlaicīgi. Tieši tāpēc rotaļas ir neatņemama sastāvdaļa bērna attīstībai.

Zinātnieks L.Vuds izdala šādas jomas:

- Kognitīvā jeb izziņas (bērns attīsta elastīgu un daudzveidīgu domāšanu, kā arī izzina un izprot pasauli);
- Sociālā (rodas izpratne par kultūru un attīstās prasme sadarboties ar vienaudžiem);
- Emocionālā (pauž savas emocijas un apzinās tās);

- Motorā jeb kustību (aktīvi darbojas rotaļas laikā, attīsta gan sīko muskulatūru, gan nostiprina lielo muskuļu darbību);
- Valoda un lasītprasmi (saprot valodas nepieciešamību, rakstiskos simbolus, kā arī izmanto verbālos un neverbālos saziņas līdzekļus) (Dzintere, Stangaine, 2015, 22).

Vidējā pirmsskolas vecuma bērniem svarīgas ir lomu rotaļas, jo tajās dialogi tiek vairāk izvērsti, sižets ir bērnam saistošs, bērns pats kļūst par rotaļas noteicēju. Šīs rotaļas visbiežāk ir saistītas ar sadzīves tēmām, kas bērnam šķiet saistoši un interesanti. Spēles un rotaļas, kuras nav konkrēti norādītas vārdu krājuma bagātināšanai un valodas apguvei, ir iespējams izmantot šiem nolūkiem. Darbojoties ar bērnu, runājot un stāstot par viņa darbībām spēles laikā, bērns sāks ieklausīties pieaugušo runā, vārdos un līdz ar to spēs paplašināt savu vārdu krājumu.

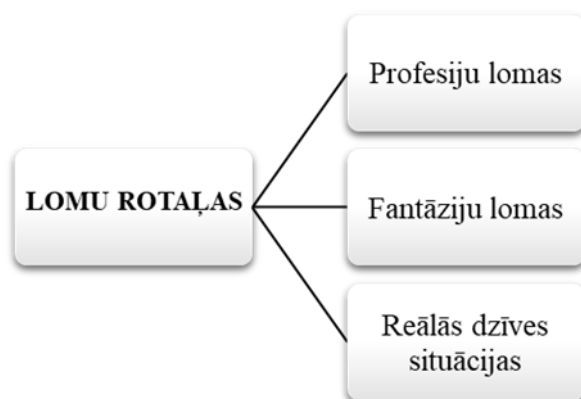
Didaktiskās spēles tiek izmantotas vārdu krājuma bagātināšanai, vārdu vai jēdzienu nostiprināšanai. Vārds katru dienu jāaktivizē bērna valodā, pedagogam tas ir skaidri jāizrunā, jo bērna valoda veidojas arī no apkārt esošo cilvēku valodas.

Kustību rotaļas attīsta bērnos gan domāšanu, gan fiziskās spējas. Ķermenis ir savienots ar prātu, līdz ar to aktivitātes nodrošina spēju kustināt prātu un ķermeni, saprotot, ka viss organismā ir saistīts. Regulārā Kustību rotaļas var paplašināt bērnu vārdu krājumu, ja pedagogs spēles laikā runās līdzī spēlei, izmantojot konkrētās vārdšķiras vārdus, tos savienojot ar kustību vai kādu priekšmetu, lai radītu priekšstatu par šī vārda nozīmi. Regulāras un sistemātiskas kustību rotaļas var sekmēt bērna runu un vārda krājuma bagātināšanu. m aktivitātēm ir ilgstoša ietekme uz turpmāko bērna veselību un izturību (Blahey, 2021).

Rotaļas ar mūziku ir svarīgas visos vecumos – jau no agrīnas attīstības posma tas ir ļauj bērnam saklausīt skaņas, vārdus, patīkamu melodiju, praktizēt pašizpaušmi. Ar mūzikas palīdzību ir ietekmējama gan bērnu, gan pieaugušo labsajūta (Kidsinthehouse2, 2021). Bērniem patīk kustēties mūzikas ritmā, reaģēt uz mūziku, patīk dungot iepriekš dzirdētas dziesmas un melodijas rotaļu laikā. Rotaļas ar mūziku paplašina bērnu vārdu krājumu, jo mūzika un dziesmas attīsta bērna atmiņu. Dziesmas vārdi un muzikālo rotaļu laikā izteiktie vārdi paliek atmiņā daudz ātrāk, līdz ar to šos vārdus pēc tam iespējams izmantot savā runā.

Manipulatīvās rotaļas attīsta bērna radošumu un iztēli. Piedēvējot priekšmetam vairākas nozīmes, piemēram, nūja un spainis kļūst par bļodu un karoti, veidojas pārlicība par to, ko viņš dara un spēju atrisināt problēmas izlikšanās pasaulē. Šīs ir noderīgas prasmes, lai orientētos dažādās situācijās un prastu pieņemt pareizos lēmumus (Blahey, 2021). Šo rotaļu laikā bērns atklāj pats savas zināšanas, piedēvējot noteiktas īpašības citiem priekšmetiem. Notiek radošs process, kura laikā bērns pats aktīvi izmanto savā vārda krājumā esošos vārdus.

Lomu rotaļas ir ļoti radošas un dažādas bērnustrukturētas rotaļas. Tās tiek sadalītas pēc tā satura. (Skat. 5.att.)

5.attēls. Lomu rotaļu sadalījums pēc tā satura

Atsaucoties uz attēlā redzamo informāciju, var secināt, ka lomu rotaļas tiek iedalītas 3 jomās – profesiju lomu rotaļas, fantāziju lomu rotaļas, reālās dzīves situāciju lomu rotaļas. Bērni parasti ļoti ātri iegaumē un atkārto jaunus vārdus, ja tie saistīti ar viņam interesējošu raksturu. Iejūtoties dažādās lomās, tiek apgūti jauni vārdi un paplašināts vārdu krājums. Apgūstot jaunus vārdus, bērns iegūst pārliecību par savām spējām un daudz drošāk komunicē ar citiem.⁷ Lomu rotaļas gaitu nosaka arī tās darbība, rotaļlietu izmantošana, loma un bērna iztēles situācija, kura tiek izspēlēta šīs rotaļas laikā (Dzintere, Stangaine, 2007, 27). Lomu rotaļas paplašina bērnu vārdu krājumu, jo aktīvāk tiek izmantoti vārdi, kuri iespējams citās situācijās nav nepieciešami.

Pirmsskolas vecuma bērni cenšas būt patstāvīgi it visā, tādēļ **celtniecības rotaļas** šī vecuma bērniem ir ļoti interesējošas. Ceļot mājas, liekot klučus, sasniedzot savus mērķus un paveicot to, ko bērns ir ieplānojis, viņš jūt gandarījumu un prieku. Veidojot konstrukcijas attīstās koordinācija un smalkā motorika. Celtniecības rotaļas ļoti sasaucas ar matemātiku, jo darbojoties praktiski ar dažādiem klučiem un formām, tiek apgūti nosaukumi, krāsas, izmēri, iepazīstas ar formu telpisko izskatu.⁸ Runas attīstība ir cieši saistīta ar smalko motoriku, tādēļ celtniecības rotaļas ir ļoti svarīgas arī valodas apguves procesā. Vārdu krājumu iespējams papildināt apgūstot nosaukumus, krāsas, izmērus, formu nosaukumus, kā arī gūstot prieku un veidojot pozitīvo fonu rotaļu laikā, no jauna iegūtā informācija tiks apgūta daudz ātrāk.

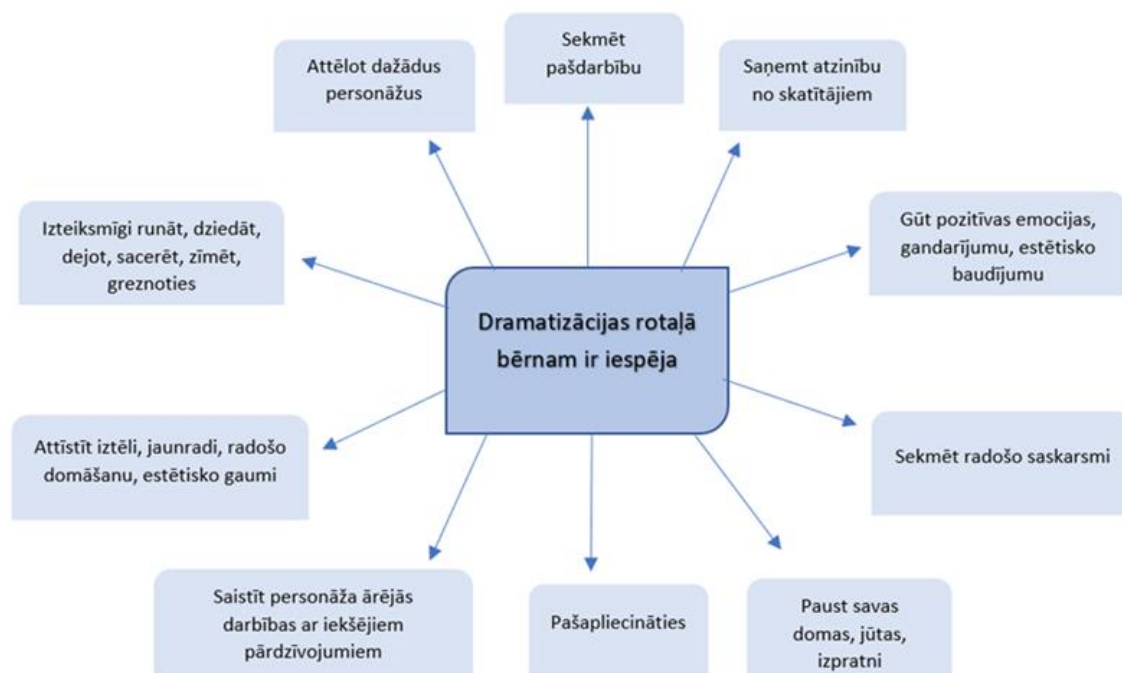
Teatrālās rotaļas – šo rotaļu laikā bērni iejūtas dažādās situācijās un izspēlē paši savu risinājumu. Rodas iespēja tās pārrunāt un izvērtēt rotaļu laikā rīcības pareizību, balstoties uz vērtībām un uzvedības normām. Teatrālo rotaļu laikā izpaužas saiknes ar mākslu. Tās sekmē bērna piederību tautas kultūrai, arī pats izdomājot pasakas, dziesmas un dejas, tēlu un

⁷ <https://www.pbexpo.com.au/blog/reasons-why-role-playing-is-important-for-your-child>

⁸ <https://youaremom.com/children/benefits-construction-games-children/>

dekorācijas. Teatrālās rotaļas ir estētiskas un baudāmas, kas ir saistītas ar cilvēka izjūtām un personību (Dzintere, Stangaine, 2007, 98). Teatrālās rotaļas sekmē bērna māksliniecisko jaunradi. Teatrālās rotaļas sekmē bērna māksliniecisko jaunradi.

Arī **dramatizācijas rotaļas** tieši sekmē bērna jaunradi, pašapziņu, teatrālo prasmi. Šīs rotaļas notiek ar pārliecību, pozitīvu noskaņu un bērna vadītas. Rotaļu laikā izmanto iepriekš redzētas un iepazītas kustības, emocijas, mīmiku, valodu, tādā veidā attēlojot un izdzīvojot konkrētā tēla lomu. Dramatizācijas rotaļas bērnam paver plašas iespējas attīstīties dažādās jomās, kā arī gūt pozitīvas emocijas (Skat. 6.att.) (Dzintere, Stangaine, 2007, 121).

6.attēls. Dramatizācijas rotaļu iespēju daudzveidība. Pēc I.Stangaines un D.Dzinteres

Atsaucoties uz attēlā redzamo informāciju, var secināt, ka dramatizācijas rotaļas ir nozīmīgs rotaļu veids bērna attīstībā to plašo iespēju rezultātā. Dramatizācijas rotaļu laikā bērns būtiski attīsta jaunradi un uzņēmējspēju, attīsta runu un bagātina vārdu krājumu.

Pirkstu rotaļām ir īpaša nozīme bērna runas un valodas attīstībā. Jo vairāk tiek attīstīta bērnu pirkstu muskulatūru, jo vairāk attīstās arī runas centri. Pirkstiņu rotaļas palīdz sagatavot bērna roku rakstīšanai, kā arī vingrina bērna uzmanību, atmiņu un koncentrēšanās spējas. Spēles ar pirkstiņiem sekmē vispusīgu attīstību – līdz ar pirkstu un roku muskulatūras attīstību, notiek attīstība runas centros. Smadzenēs sāk darboties tie centri, kas atbild par runu un valodu (Eglīja, 2012). Pirkstiņu rotaļas sekmē sīko motoriku, attīsta pirkstiņu darbību, kas, savukārt, darbina un attīsta to smadzeņu daļu, kas atbild par runu. Izmantojot pirkstiņu rotaļas bērna ikdienas darbībās, daudzpusīgi tiks attīstītas runas prasmes.

Rotaļas un spēles ir ļoti daudz un dažādas, tāpēc tās tiek klasificētas pēc noteiktām pazīmēm – piemērotā vecuma, darbības jomas, aktivitātes un citiem kritērijiem. Izmantojot spēles un rotaļas jebkurā bērnu attīstības posmā, iespējams piesaistīt viņa uzmanību, noturēt koncentrēšanās spējas un vēlmi apgūt kaut ko jaunu. Spēles un rotaļas ir galvenais paņēmiens bērna mācīšanās procesa virzīšanai. Spēlēm un rotaļām ir jābūt bērnam interesantas un saistošas, lai šis process notiktu veiksmīgi un pozitīvā gaisotnē.

2. Empīriskais pētījums par bērnu vārdu krājuma bagātināšanu spēlēs un rotaļās

2.1. Pētījumā izmantoto metožu apraksts

Lai noskaidrotu, kādas spēles un rotaļas paplašina bērna vārdu krājumu, tika veikts pētījums, kurā tika izmantotas dažādas spēles un rotaļas. Pētījuma sākumā tika izvirzīti šādi darba uzdevumi:

1. izstrādāt bērna vārdu krājuma vērtēšanas kritērijus;
2. pētīt vārdu krājumu pētījuma sākumā;
3. veikt pedagoģisko procesu, izvēloties atbilstošas rotaļas un spēles;
4. veikt atkārtotu bērna vārdu krājuma izvērtēšanu.

Lai sekmīgi varētu veikt analīzi par bērna vārdu krājumu, balstoties uz Pirmsskolas izglītības mācību satura programmu, tika izveidoti kritēriji. (skatīt 1.tabulā)

1.tabula. Kritēriji vārdu krājuma izvērtēšanai

	Augsts līmenis (3 balles)	Vidējs līmenis (2 balles)	Zems līmenis (1 balle)
Klausās un saprot pedagoga runu, spēlē spēles un rotaļas kopā ar pedagogu	Vienmēr uzmanīgi klausās, labprāt spēlē rotaļas un spēles ar pedagogu	Ne vienmēr uzmanīgi klausās, saprot pedagoga runu, bet bieži vajadzīga palīdzība	Nevar koncentrēt uzmanību, nesaprot, par ko stāsta pedagogs, nepiedalās rotaļās un spēlēs
Nosauc atsevišķus vārdus, kas apzīmē priekšmetus un citus objektus	Var nosaukt visus priekšmetus par kuriem tiek runāts	Atbild, bet atbild nedroši, bieži kļūdās	Nevar nosaukt priekšmetus un citus objektus
Nosauc atsevišķus vārdus, kas apzīmē vietu un laiku	Vienmēr var nosaukt vietu un laiku	Atbild, var nosaukt vietu un laiku, bet bieži kļūdās	Nevar nosaukt vietu un laiku
Nosauc atsevišķus vārdus, kas apzīmē darbību	Vienmēr var nosaukt visas darbības	Atbild, tomēr bieži kļūdās, neprecīzi nosauc darbību	Nevar nosaukt darbību

Pārbaude notiek individuāli, vairākas dienas.

Bērni tiek vēroti dažādās dienas daļās un darbībās – rīta cēlienā, rotaļnodarbībā, pusdienās, mūzikas nodarbībās, sporta nodarbībās, pēcpusdienā, pusdienas laikā un pastaigās. Katrs bērns tiek individuāli izvērtēts, īpaši pievērsta uzmanība vārdu krājumam un bērna attīstībai. Veicot pētījumu tika izmantotas šādas metodes:

1. **Pārrunas** – izmantojot šo metodi nepieciešams izmantot iepriekš sagatavotus jautājumus, kurus pārrunāt, taču izveidot bērnam patīkamu un labvēlīgu atmosfēru. Tās tiek veidotas, lai noskaidrotu bērnu vārdu krājumu pētījuma sākumā un pētījuma beigās, izvērtējot to pēc iepriekš izveidotiem kritērijiem.
2. **Novērošana** – “sistemātiska vai epizodiska doto uzdevumu izpildes novērošana un uzraudzība, lai pārliecinātos par izpildes pareizību un izdarītu labojumus atbilstoši izvirzītajam mērķim” (Autors kolektīvs V.Skuiņas vadībā, 2000, 248). Novērošana pētījuma veikšanā ir ļoti svarīga, jo vērojot bērnus darbībā, komunikācijā un ikdienas procesu veikšanā, tiek iegūta pilnīgāka informācija par bērna spējām un prasmēm.
“Tikai veicot novērojumus (.), mūsu dzīves praksē mēs varam pārliecināties par hipotēžu un teoriju pareizību” (Geske, Grīnfelds, 2001, 13).
3. **Pedagoģiskā darbība** – izmantojot rotaļas un spēles tiek aktivizēta runas daudzveidība bērna ikdienā.
4. **Iegūto datu analīze un secinājumi** – iegūtie dati tiek apkopoti, veidotas tabulas un grafiskie attēli. Izdarīti secinājumi par spēļu un rotaļu nozīmi bērna vārdu krājuma bagātināšanai. Datu apstrāde tiek veikta, balstoties uz iepriekš apkopoto un analizēto teorētisko materiālu. (Geske, Grīnfelds, 2001, 45)
“Pētījums ir mērķtiecīgi organizēta izziņas darbība, kas virzīta uz pētījuma hipotēzes pārbaudi vai pētījuma jautājuma noskaidrošanu, izmantojot zinātniskas metodes” (Kristapsone, 2020, 12)

2.2. Pētāmās grupas raksturojums

Pētījums tika veikts Talsu pirmsskolas izglītības iestādē “X”, vispārējās izglītības programmas grupā. Pētījumā piedalījās 16 bērni – 8 meitenes un 8 zēni. Talsu pirmsskolas izglītības iestādē “X” īsteno vairākas pirmsskolas izglītības programmas – vispārējo pirmsskolas izglītības programmu (01011111), programmu izglītojamiem ar valodas traucējumiem (01015511), ar fiziskās attīstības traucējumiem(01015311), ar garīgās attīstības traucējumiem (01015811), ar redzes traucējumiem (01015111), ar jauktiem attīstības traucējumiem (01015611), kā arī ar somātiskām saslimšanām (01015411). Tās darba mērķi ir:

- Sekmēt katra bērna “Es” apziņas veidošanos un iekšējo vēlmi izzināt apkārtējo pasauli. Audzināt tikumisku un ētisku attieksmi bērnam pašam pret sevi, savu ģimeni, bērnudārzu, darbu, dabu, tautu un pasauli;
- Virzīt bērna individuālos iesaļidus uz apkārtējās pasaules uztveri kopsakarībās, un iespēju to dažādi attēlot;

- Nodrošināt atbilstošus apstākļus bērnam kā pētniekam, pārveidotajam un radītājam atbilstošā vidē, kurā ar savu darbīgumu, viņš attīstās, mācoties, izprotot cēloņsakarības, veidojot spriedumus, secinājumus un atziņas.

Veicot pētījumu grupā “X”, tika iegūta informācija par sekojošiem bērniem (vārdi mainīti):

Elza – komunikabla, atsaucīga taču nedaudz bailīga. No vecākiem atvadās labi. Labi iekļaujas dienas ritmā. Uzturā lieto sev vēlamos produktus. Nepieciešams pamudinājums, lai iesaistītos rotaļdarbībās. Īss koncentrēšanās laiks. Labi attīstītas komunikācijas prasmes ar grupas bērniem, nepieciešams turpināt apgūt komunikācijas prasmes ar pieaugušajiem ievērojot uzvedības normas. Ir apguvusi un pielieto pašapkalpošanās iemaņas. Spēj organizēt savu darba un rotaļu vidi. Dažreiz nepieciešams atgādinājums par savas darba un rotaļu vides sakārtošanu. Rakstāmpiederumus un citus darba piederumus lieto atbilstoši. Spēj veikt vecumposmam atbilstošo. Brīvajā laikā labprāt rotaļājas gan individuāli, gan ar citiem grupas bērniem. Kustības koordinētas. Ir draudzīga, izpalīdzīga, radoša.

Amanda – No vecākiem atvadās viegli. Labi iekļaujas dienas ritmā, ēd labi. Nav nepieciešams pamudinājums, lai iesaistītos rotaļnodarbībās. Labi attīstītas komunikācijas prasmes ar grupas bērniem un pieaugušajiem. Ir apguvusi un pielieto pašapkalpošanās iemaņas. Spēj organizēt savu darba un rotaļu vidi. Nav nepieciešams atgādinājums par darba un rotaļu vides sakārtošanu. Rakstāmpiederumus un citus darba piederumus lieto atbilstoši prasībām. Spēj veikt savam vecumposmam atbilstošo. Jāatgādina būt pacietīgākai, lai sarunas laikā nepārtrauktu runātāju. Dažreiz nepieciešams atgādinājums par darba rūpīgu izpildi. Brīvajā laikā labprāt rotaļājas gan individuāli, gan ar citiem grupas bērniem. Ir draudzīga, spēj sadarboties ar saviem vienaudžiem. Labprāt iesaistās sarunā ar pieaugušo. Labi attīstīta pirkstu sīkā muskulatūra, kustības koordinētas.

Kerija – Ne vienmēr no vecākiem atvadās bez problēmām. Labi iekļaujas dienas režīmā, ēd labi. Labprāt iesaistās rotaļdarbībās, labi attīstās komunikācijas prasmes ar grupas bērniem un pieaugušajiem. Ir apguvusi un pielieto pašapkalpošanās iemaņas. Spēj organizēt savu darba vidi. Spēj veikt savam vecumposmam atbilstošo. Atpazīst krāsas. Skaita un atpazīst ciparus. Meitene ātri uztver un iegūm. Ir draudzīga, izpalīdzīga. Apmeklē individuālas nodarbības pie logopēda. Labi attīstīta izziņas interese. Prot mērķtiecīgi rotaļāties, organizēt savu rotaļu vietu. Labprāt veido dažādus radošus darbus. Labi attīstīta prasme krāsot. Kustības labas, koordinētas. Nodarbībās aktīva. Ja netiek pildītas vēlmes, spītējas un dusmojas. Bieži cenšas panākt savu ar raudāšanu, taču labprāt ieklausās arī pieaugušā teiktajā. Nodarbībās spēj koncentrēties darbam, nav nepieciešams pamudinājums darba veikšanai. Apzinīga.

Loreta – bailīga. Ne vienmēr no vecākiem atvadās bez problēmām. Dienas režīmā iekļaujas labi, taču labprātāk visu vēro no malas, nodarbībās nelabprāt iesaistās. Neizrunā dažas skaņas, bet vārdu krājums ir bagātīgs. Prot plaši izstāstīt par sev zināmu un interesējošu tēmu. Rakstāmpiederumus lieto pareizi. Apmeklē nodarbības pie logopēda. Labi attīstīta izziņas interese. Prot mērķtiecīgi rotaļāties.

Luiza – ļoti aktīva, labprāt piedalās visās aktivitātēs un nodarbībās. Labprāt piedalās sporta aktivitātēs. Grūti noturama uzmanība, labprāt iesāk dažādus darbus vienlaicīgi, bet tos nepabeidz līdz galam. Patīk darboties kopā ar citiem bērniem, daudz vēro pārējos un darbojas līdzī. Vārdu krājums nav plašs, taču labprāt iesaistās sarunās gan ar pieaugušajiem, gan bērniem. Grūtības sagādā ciparu un burtu atpazīšana. Turpina apgūt krāsošanas prasmes. Nedaudz haotiska un allaž uztraukta.

Emīlija – No vecākiem atvadās labi. Labi iekļaujas dienas ritmā, ēd labi. Nepieciešams pamudinājums, lai iesaistītos rotaļdarbībās. Mazs koncentrēšanās laiks. Nepieciešams atgādinājums par kvalitatīvu darba izpildi. Apguvusi un pielieto pašapkalpošanās iemaņas. Spēj organizēt savu darba un rotaļu vidi. Nav nepieciešams atgādinājums par savas darba vietas sakārtošanu. Rakstāmpiederumus un citus darba piederumus lieto atbilstoši. Brīvajā laikā labprāt rotaļājas gan individuāli, gan ar citiem grupas bērniem. Kustības koordinētas. Bieži nevēlas dalīties ar mantām ar citiem grupas biedriem. Ir atvērta, komunikabla. Grūtības sagādā burtu un ciparu atpazīšana.

Dārta – No vecākiem atvadās labi. Labi iekļaujas dienas ritmā, ēd labi. Nav nepieciešams pamudinājums, lai iesaistītos rotaļnodarbībās. Labprāt rotaļājas ar citiem grupas bērniem. Spēj organizēt savu darba un rotaļu vidi. Dažreiz nepieciešams atgādinājums par savas darba un rotaļu vides sakārtošanu. Rakstāmpiederumus un citus darba piederumus lieto atbilstoši. Spēj veikt vecumposmam atbilstošo. Brīvajā laikā labprāt rotaļājas gan individuāli, gan ar citiem grupas bērniem. Labprāt spēlē spēles ar pieaugušajiem. Jāturpina attīstīt pirkstu sīkā muskulatūra. Kustības koordinētas. Ir draudzīga, aktīva.

Anna – No vecākiem atvadās viegli. Labi iekļaujas dienas ritmā, ēd labi. Labprāt iesaistās rotaļnodarbībās, labi attīstītas komunikācijas prasmes ar grupas bērniem un pieaugušajiem. Ir apguvusi un pielieto pašapkalpošanās iemaņas. Spēj organizēt un sakārtot savu darba un rotaļu vidi. Rakstāmpiederumus un citus darba piederumus lieto atbilstoši prasībām. Spēj veikt savam vecumposmam atbilstošo. Labi attīstīta izziņas interese. Piedalās visās piedāvātajās aktivitātēs. Ir draudzīga un izpalīdzīga. Prot mērķtiecīgi rotaļāties. Labi attīstīta vizuālā uztvere, audiālā uztvere un strauji attīstās kinētiskā uztvere. Labi attīstīta pirkstu sīkā muskulatūra. Kustības koordinētas. Patīk zīmēt, rakstīt, darboties radoši.

Roberts – No vecākiem atvadās labi. Labi iekļaujas dienas ritmā, ēd labi. Labprāt iesaistās rotaļdarbībās, labi attīstītas komunikācijas prasmes ar grupas bērniem un pieaugušajiem. Ir apguvis un pielieto pašapkalpošanās iemaņas. Spēj organizēt savu darba un rotaļu vidi. Reizēm nepieciešams pamudinājums darba vietas sakārtošanai. Rakstāmpiederumus un citus darba piederumus lieto atbilstoši. Spēj veikt savam vecumposmam atbilstošu. Labi attīstīta izziņas interese. Prot mērķtiecīgi rotaļāties. Reizēm jāmudina nepārtraukt runātāju, netraucēt citiem mācību procesā. Brīvajā laikā labprāt darbojas mākslas jomā. Labi attīstīta vizuālā uztvere, audiālā uztvere un kinētiskā uztvere. Labi attīstīta pirkstu sīkā muskulatūra. Kustības koordinētas. Prot rotaļāties gan individuāli, gan ar saviem vienaudžiem.

Ernests – No vecākiem atvadās labi. Labi iekļaujas dienas ritmā, uzturā lieto sev vēlamos produktus. Nepieciešams pamudinājums, lai iesaistītos rotaļdarbībās. Labi attīstītas komunikācijas prasmes ar grupas bērniem un pieaugušajiem. Ir apguvis un pielieto pašapkalpošanās iemaņas. Spēj organizēt savu darba un rotaļu vidi. Nepieciešams atgādinājums par darba un rotaļu vides sakārtošanu. Rakstāmpiederumus un citus darba piederumus lieto atbilstoši. Spēj veikt savam vecumposmam atbilstošu. Jāmudina būt pacietīgam, netraucēt citiem mācību procesā. Nepieciešami atgādinājumi, lai netraucētu citiem ēšanas laikā. Brīvajā laikā labprāt rotaļājas gan individuāli, gan ar citiem grupas bērniem. Nepieciešams atgādinājums par darba kvalitatīvu izpildi, jo iesākto bieži nevēlas paveikt līdz galam vai cenšas darbu sasteigt. Labi attīstīta vizuālā uztvere, audiālā uztvere un kinētiskā uztvere. Labi attīstīta pirkstu sīkā muskulatūra. Kustības koordinētas. Ernestam bieži novērojams spēku izsīkums, nespēks veikt ikdienas darbus. Izteikta vēlme allaž būt pirmajam, ikdienišķās lietās valda sacensību gars. Patīk spēles ārā.

Romans – No vecākiem atvadās labi. Labi iekļaujas dienas ritmā. Labprāt iesaistās rotaļdarbībās, labi attīstītas komunikācijas prasmes ar grupas bērniem un pieaugušajiem. Ir apguvis un pielieto pašapkalpošanās iemaņas. Nepieciešams pamudinājums ģērbjoties, lai dotos pastaigā vai uz sporta nodarbību. Organizējot savu darba vietu ir haotisks, darba vietu prot nokārtot bez atgādinājuma. Rakstāmpiederumus un citus darba piederumus lieto atbilstoši prasībām. Spēj veikt savam vecumposmam atbilstošu. Atpazīst krāsas, prot tās nosaukt. Skaita, atpazīst ciparus, prot priekšmetu grupu apzīmēt ar ciparu. Ir ļoti pieklājīgs. Labi attīstīta izziņas interese. Prot mērķtiecīgi rotaļāties. Reizēm jāmudina būt pacietīgam, nepārtraukt runātāju, netraucēt citiem mācību procesā. Labi attīstīta vizuālā uztvere, audiālā uztvere un kinētiskā uztvere. Bieži jāmudina pabeigt iesāktos praktiskos darbus, uzmanības noturēšana nav ilgstoša.

Emīls – No vecākiem atvadās labi. Labi iekļaujas dienas ritmā, ēd labi. Labprāt iesaistās rotaļdarbībās, labi attīstītas komunikācijas prasmes ar grupas bērniem un pieaugušajiem. Ir apguvis un pielieto pašapkalpošanās iemaņas. Spēj organizēt savu darba un rotaļu vidi. Rakstāmpiederumus un citus darba piederumus lieto atbilstoši. Spēj veikt savam vecumposmam atbilstošo. Labi attīstīta izziņas interese. Prot mērķtiecīgi rotaļāties. Reizēm jā mudina būt pacietīgam, nepārtraukt runātāju, netraucēt citiem mācību procesā. Brīvajā laikā labprāt pilda darbus matemātikā un valodā, bet jāatgādina par darba kvalitatīvu izpildi, jo iesākto vēlas pabeigt ātri. Labi attīstīta vizuālā uztvere, audiālā uztvere un kinētiskā uztvere. Labi attīstīta pirkstu sīkā muskulatūra. Kustības koordinētas. Patīk spēles ārā, labprāt rotaļājas ar saviem vienaudžiem, draudzīgs, aktīvs. Patīk stāstīt dažādus stāstus, labprāt iesaistās sarunās.

Tailers – No vecākiem atvadās labi. Labi iekļaujas dienas ritmā, ēd labi. Labprāt iesaistās rotaļdarbībās, labi attīstītas komunikācijas prasmes ar grupas bērniem un pieaugušajiem. Ir apguvis un pielieto pašapkalpošanās iemaņas. Rakstāmpiederumus lieto atbilstoši. Lietojot galda piederumus regulāri nepieciešams atgādinājums par pareizu lietošanu. Matemātikā spēj veikt savam vecumposmam atbilstošo un pat vairāk. Atpazīst krāsas. Skaita, atpazīst visus ciparus, prot priekšmetu grupu apzīmēt ar ciparu. Labi attīstīta izziņas interese. Labprāt rotaļājas nelielās grupās, izspēlē lomu rotaļas. Jāpievērš uzmanība praktisko darbu kvalitatīvai izpildei, darbus grib pabeigt ātri, ļoti steidzas. Labi attīstīta vizuālā uztvere, audiālā uztvere un strauji attīstās kinētiskā uztvere. Attīstīta pirkstu sīko muskulatūra. Kustības koordinētas. Labprāt iesaistās sarunās, labi attīstīta prasme pamatot savu viedokli un vēlmes. Ļoti aktīvs, labprāt piedalās sporta aktivitātēs, ir iniciators sporta spēļu spēlēšanā.

Adrians – No vecākiem atvadās viegli. Labi iekļaujas dienas ritmā, ēd labi. Nav nepieciešams pamudinājums, lai iesaistītos rotaļnodarbībās. Labi attīstītas komunikācijas prasmes ar grupas bērniem un pieaugušajiem. Ir apguvis un pielieto pašapkalpošanās iemaņas. Spēj organizēt savu darba un rotaļu vidi. Dažreiz nepieciešams atgādinājums par savas darba vietas novākšanu. Rakstāmpiederumus un citus darba piederumus lieto atbilstoši prasībām. Spēj veikt vecumposmam atbilstošo. Brīvajā laikā labprāt rotaļājas gan individuāli, gan ar citiem grupas bērniem. Labprāt spēlē spēles ar pieaugušajiem. Labi attīstīta vizuālā uztvere, audiālā uztvere un kinētiskā uztvere. Turpināt vingrināt pirkstu sīko muskulatūru. Kustības koordinētas. Ir runātīgs, draudzīgs, izpalīdzīgs. Bez pamudinājuma vai atgādinājuma labprāt palīdz citiem.

Ivo – Ne vienmēr no vecākiem atvadās bez problēmām. Labi iekļaujas dienas ritmā, ēd labi. Dažreiz ir nepieciešams pamudinājums, lai iesaistītos rotaļdarbībās. Spēj komunicēt gan ar grupas biedriem, gan pieaugušajiem. Ir kautrīgs un nedaudz bailīgs. Ir apguvis un pielieto pašapkalpošanās iemaņas. Spēj organizēt savu darba un rotaļu vidi. Dažreiz nepieciešams atgādinājums par savas darba vietas sakārtošanu. Rakstāmpiederumus un citus darba

piederumus lieto atbilstoši. Spēj veikt vecumposmam atbilstošo. Brīvajā laikā labprāt rotaļājas gan individuāli, gan ar citiem grupas bērniem. Attīstīta vizuālā uztvere, audiālā uztvere un kinētiskā uztvere. Jāturpina attīstīt pirkstu sīkā muskulatūra. Kustības koordinētas. Ir draudzīgs, izpalīdzīgs.

Mārcis - No vecākiem atvadās labi. Labi iekļaujas dienas ritmā, ēd labi. Ir nepieciešams pamudinājums, lai iesaistītos rotaļdarbībās. Jāturpina attīstīt komunikācijas prasmes ar grupas bērniem un pieaugušajiem. Ir nepieciešams atgādinājums un pamudinājums savas darba un rotaļu vides organizēšanā un sakārtošanā. Rakstāmpiederumus un citus darba piederumus lieto atbilstoši. Brīvajā laikā labprāt rotaļājas individuāli vai nelielās grupiņās ar citiem bērniem. Jāturpina attīstīt pirkstu sīkā muskulatūra.

Ar bērniem tika veiktas individuālas pārrunas un novērošana, lai varētu izdarīt secinājumus par pašreizējām bērnu spējām. Bērniem tika piedāvāti uzdevumi, ar dažādām attēlu kartītēm, lai nosauktu dzīvas būtnes, priekšmetus, dažādas darbības, stāsti, lai apzīmētu vietu un laiku, kā arī brīvās runas uzdevumi, lai noskaidrotu secīgas stāstīšanas prasmes par redzēto un dzirdēto. Apkopoto informāciju skatīt 2.tabulā.

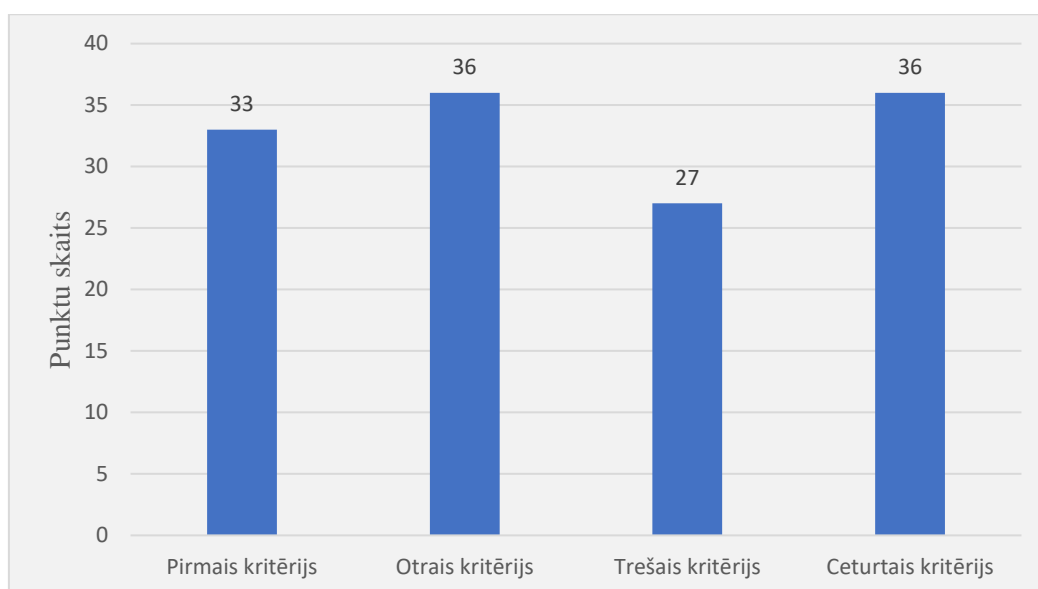
2.tabula. Bērnu vārdu krājuma izvērtēšana pētījuma sākumā

Bērna vecums	vārds,	Klausās un saprot pedagoga runu, spēlē spēles un rotaļas kopā ar pedagogu	Nosauc atsevišķus vārdus, kas apzīmē priekšmetus un citus objektus	Nosauc atsevišķus vārdus, kas nosauc vietu un laiku	Nosauc atsevišķus vārdus, kas apzīmē darbību
Elza (4 g)		2	3	2	3
Amanda (4 g)		2	2	1	2
Kerija (5 g.)		3	3	2	3
Loreta (4 g.)		3	2	2	3
Luiza (4 g.)		2	2	1	2
Emīlija (4g.)		2	2	1	2
Dārta (4 g)		1	1	1	1
Anna (5 g.)		3	3	3	3
Roberts (5g)		2	2	3	2
Ernests (5 g.)		2	2	1	3
Romans (5g.)		2	3	2	2
Emīls (4g.)		2	3	2	3
Tailers (4 g.)		2	2	2	2
Adrians (4 g.)		3	2	2	3
Ivo (4 g)		1	2	1	2
Mārcis (4 g.)		1	2	1	1

Annai ir bagātīgs vārdu krājums, prot pastāstīt par redzēto un brīvi sarunāties par jebkuru tēmu, taču Dārtai grūtības sagādā runāšana. Viņas vārdu krājumā ir pāris vārdi, kurus savā runā arī izmanto, bet nespēj pastāstīt par redzēto, sev interesējošo tēmu vai izteikt savas vajadzības mutiski. Pārsvarā visbiežāk bērniem grūtības sagādāja apstākļa vārdu izmantošanas savā runā un spēja pastāstīt par vietu un laiku. Piemēram, Ernestam veicās labi ar priekšmetu un objektu nosaukšanu, atsevišķu vārdu nosaukšanu, taču problēmas sagādāja vietas un laika nosaukšana. Ivo pētījuma sākumā ieguva zemu vērtējumu pirmajā un trešajā kritērijā, tas ir, piedalās spēlēs un rotaļās ar pieaugušo, kā arī nenosauca vārdus, kas nosauc vietu un laiku.

Pētījumā iegūtie rezultāti apkopoti diagrammā (skatīt 7.attēlu).

- 1.kritērijs – klausās un saprot pedagoga runu, spēlē spēles un rotaļas kopā ar pedagogu;
- 2.kritērijs – nosauc atsevišķus vārdus, kas apzīmē priekšmetus un citus objektus;
- 3.kritērijs – nosauc atsevišķus vārdus, kas nosauc vietu un laiku;
- 4. kritērijs – nosauc atsevišķus vārdus, kas apzīmē darbību.

7.attēls. Vārdšķiras un brīvā runa pētījuma sākumā

Attēlā redzams, ka vislielākās grūtības bērniem sagādāja apstākļa vārda izmantošana, taču vislabāk izdevās ar lietvārdu un darbības vārdu izmantošanu. Balstoties uz iepriekš izveidotajiem kritērijiem, pētījuma sākumā iegūtie dati liecina, ka bērnu vārdu krājumā lietvārds un darbības vārds tiek izmantots visvairāk. Analizējot attēlā redzamo informāciju, var secināt, ka otrais kritērijs, kas ir par lietvārdu izmantošanu runā, ieguvis 36 punktus. Tas nozīmē, ka lielākā daļa bērnu, šo vārdšķiru izmanto savā runā. Taču trešais kritērijs – par apstākļa vārda izmantošanu – ieguvis tikai 27 punktus, kas nozīmē, ka apstākļa vārdi nav bieži izmantoti bērnu runā. Pētījuma laikā uzmanība tiks pievērsta tieši apstākļa vārda izmantošanai,

paplašinot ar tiem bērnu vārdu krājumu. Kā arī, uzmanība tiks pievērsta arī pārējiem kritērijiem, lai bērnu vārdu krājumu paplašinātu, izmantojot spēles un rotaļas.

2.3. Pedagoģiskais process bērna vārdu krājuma bagātināšanai

Bērnu ikdiena nav iedomājama bez rotaļām un spēlēm. Pētījuma laikā tika izmantotas dažādas spēles un rotaļas, lai sekmētu bērnu vārdu krājuma bagātināšanu – plašākas iemaņas darbības vārdu, apstākļa vārdu, īpašības vārdu izmantošanu un brīvas runas prasmes. Spēles tika izvēlētas ņemot vērā bērnu attīstības likumsakarīgas, vecumposmu, kā arī intereses. Viens no rotaļu veidiem, kurš tika izmantots pētījumā bija pirkstiņu rotaļas.

Pirkstiņu rotaļa “Negaisa mākoņi” (sk. 1.pielikumā) bērniem ļoti patika, jo grupā aktuāla tēma ir laikapstākļi, nodarbības dabā un likumsakarības, kuras norisinās dabā. Šajā pirkstiņu rotaļā pārrunājām vairākus vārdus, kuri bērniem šķita nesaprotami, piemēram, *lidoņi un šautras*. Kā arī izmantojām mūzikas instrumentus, lai attēlotu skaņām piedēvētos **īpašības vārdus** – “pikti”, “dusmīgi” un **darbības vārdus** – “piesitas”, “rībēja”, “dārdēja”. Mūzikas instrumenti bija palīginstrumenti, lai attēlotu arī emocijas, kuras atklājās šajā rotaļā. Bērniem ļoti patika šāds rotaļāšanās veids, jo savā ikdienā labprāt darbojas ar mūzikas instrumentiem, kā arī ir ieinteresēti dabas izpētē. Pirmajā rotaļas spēlēšanas reizē bērniem bija neskaidri vairāki vārdi (iepriekš tika minēti), taču pantiņu pārrunājām pa rindiņām, izrunājot un apskatot neskaidro. Runājot par emocijām, mēs izspēlējām dažādas emocijas, meklējām līdzības neskaidrajām emocijām ar jau zināmajām, apskatījām sejas mīmikas. Bērniem nebija skaidrs, ko nozīmē vārds *šautriņas*, tādēļ šautriņas arī apskatījām kā priekšmetu, nevis tikai attēlu. Pēc šī priekšmeta apskatīšanas, likām to arī lietā un spēlējām šautriņu mešanu mērķī. Pārrunājām, kāpēc rotaļā šautriņas tika pielīdzinātas zibenim. Lai noskaidrotu, ko nozīmē neskaidrie darbības vārdi, sākām darboties aktīvi. Lidinoties un attēlojot putnu kustības, noskaidrojām, ko dēvē par lidoņiem. Pirkstiņu rotaļas rindiņas tika aktīvi izrunātas un izspēlētas, arī ja bērniem vārdi bija saprotami. Bērniem ļoti patika šāda aktivitāte, taču viskūtrāk piedalījās Dārta un Ivo. Dārtai savā runā neizdevās aktivizēt jaunu vārdu, taču Ivo nelabprāt piedalījās aktīvajās darbībās.

Spēlējot pirkstiņu rotaļu “**Cauri mežam rati brauc**” (sk. 1.pielikumu) bērniem bija uzdevums iztēloties rotaļas turpinājumu un pastāstīt par to. Runā aktivizējām **darbības vārdus** un **brīvo runu**. Pelīte devās mājā iekšā, bet ko viņa darīja tālāk? To izdomāja bērni, pievienojot arī kustības. Šajā aktivitātē visaktīvāk darbojās Kerija, Anna un Luiza, izdomājot savu stāstu un kustības, taču uzmanīgi klausījās un piedalījās visi bērni. Kerija stāstu turpināja: “*Pelīte paskatās pa labi un pa kreisi, tad aši skrēja pāri ceļam. Klusi, klusi uz pirkstu galiņiem, pārkāpa*

pāri nokritušam zaram. Ieraudzīja mājas un priecīga ietipināja iekšā. Novilka jaku un apsēdās zemē.” Tātad Kerija savu stāstu nedaudz pamainīja, jo pelīte vēl tikai devās mājās. Viņa stāstīja par to, kā pelītei veicās ar nokļūšanu mājup. Turpretī Anna savu stāstu turpināja šādi: *“Pelīte ienākot mājiņā novilka kurpītes, lai mamma nedusmojas, jo grīdas ir tikko izmazgātas. Uzvilka zeķītes un devās samīļoties ar mammu. Pelīte bija priecīga esot mājās, tāpēc sāka priecīgi dejot.*” Šādu aktivitāti bērni ieviesuši arī savā ikdienā rotaļājoties paši. Stāstot viens otram, kādu notikumu, pievieno kustību un kopā darbojas. Anna un Kerija viena otrai stāstīja par saviem mājdzīvniekiem – *“kaķis gāja pa istabu, apstājās pie gultas un sāka asināt nagus”* - tad rādot kustības, otra meitene attēlo. Meitenes ļoti brīvi sarunājās par sev interesējošām lietām, kā arī aktīvi uzdod jautājumus viena otrai par neskaidro, piemēram, *“kādā krāsā ir tavs kaķis un kā viņu sauc?”*

Lai aktivizētu bērnu vārdu krājumā **lietvārdus**, izmantojot spēli “Dzīvnieku Zoo” (sk. 2.pielikumā). Šajā uzdevumā daudziem bērniem grūtības sagādāja dzīvnieku mazuļu nosaukumi. Piemēram, ja daudzi zināja, kā izskatās kaza, tas nespēja nosaukt mazuli, pasakot kazlēns. Visveiksmīgāk šo uzdevumu veica Anna, jo sarunas laikā noskaidrojām, ka viņai mājās ir dzīvnieciņu saimniecība, tādēļ daudz dzīvniekus ir redzējusi dzīvē, zina kā tos sauc un kā izskatās. Lielas grūtības salikt puzzles kauliņus nebija nevienam, taču Dārtai, Luizai un Elzai bija nepieciešama neliela palīdzība, lai savienotu mazāk zināmos dzīvnieciņu pārus. Romans šajā uzdevumā bija ļoti ieinteresēts, jo viņš vārdus zināja krieviski, taču bija ļoti priecīgs uzzinot šos vārdus arī latviski. “Dzīvnieku Zoo” bērniem ir ieinteresējis tik ļoti, ka spēli spēlē bieži arī brīvajos brīžos, aktīvi piesaistot audzinātājas, lai apskatītu paveikto un pastāstītu par katru dzīvnieciņu.

Izmantojot **sižeta kartītes**, bērni aktīvi stāstīja par redzamo. Attēlu kartītes redzamas 3.pielikumā. Šajā uzdevumā bērniem atklājās tuvākās tēmas, notikumi un bija iespējams novērot par kuru tēmu visvairāk bija zināma informācija. Klausoties bērnu **aktīvās runas**, rosinot stāstīt plašāk, uzdodot atbilstošos jautājumus, varēja saklausīt, kādus vārdus visbiežāk izmanto. Anna un Kerija savā runā izmantoja daudz dažādus darbības vārdus. Viņas teikumus veidoja garākus, izmantojot arī īpašības vārdus. Romans šajā uzdevumā veidoja vissarežģītākos teikumus, stāstot ļoti plaši. Vislielākās grūtības sagādāja Dārtai un Mārcim. Viņi šajā uzdevumā neveidoja pilnīgus teikumus, bet katrā kartītē pateica, ko redz. Piemēram, ja bija kaķis, pateica *ņau*. Taču darbības vārdus runā neizmantoja nemaz. Mārcis un Dārta savā runā izmanto dažus lietvārdus, piemēram, mašīna, mamma, cilvēks, iela. Ernests, Roberts un Elza ar uzdevumu tika ļoti veiksmīgi galā, taču viņu runā bija saklausāmas neskaidrības izrunā. Loreta par attēliem stāstīja plašiem teikumiem, izmantojot dažādas vārdšķiras vārdus, taču arī izrunā ir dažas neskaidrības. Neizrunā skaņu “r”.

Lai pārbaudītu bērnu runā **darbības vārdu** lietošanu, izmantoju **darbības vārdu kartītes** (sk. 4. pielikumā). Darbības vārdu kartītes bija gan bērniem zināmas darbības, gan nezināmas. Jāatzīmē interesants fakts, ka bērni, kuri dzīvoja ārpus pilsētas, vai ir kāds mazdārziņš, zināja vārdus *ravēt, sēt, stādīt*, taču bērni, kuri dzīvo dzīvoklī šāda veida vārdus nezināja. Annai šajā uzdevumā patika stāstīt savus stāstus, ko dara siltā laikā mājās, kā palīdz ģimenei dārza darbos, sakopt dzīvniecīņus un darboties brīvā dabā. Luiza pastāstīja daudz vairāk, nekā bija attēlos. *“Mamma šodien vārīja zupu un es viņai palīdzēju. Viņa ļāva man mizot ar nazi, bet man bija jābūt uzmanīgai. Mamma teica, ka nazis ir ļoti ass un ar to var iegriezt rokā.”* Stāstīja, ka palīdz mammai mizot kartupeļus, gatavot un pašai tas ļoti patīk. Emīlija, Elza, Loreta prata nosaukt visas kartītes, bija nepieciešama neliela palīdzība no pedagoga. Roberts, Romans un Ernests labprāt dalījās stāstos no savas pieredzes, saistītus ar attēlā redzamajām darbībām. Mārcis uz dažām darbības vārdu kartītēm atbildēja nosaucot tikai pašu darbību, taču visas darbības nebija zināmas. Pārrunājot ar bērniem neskaidros darbības vārdus, viņiem radās interese par to, kā tas notiek dzīvē. Piemēram, kāpēc uz batuta var palēkt daudz augstāk, kāpēc nepieciešams ravēt dobes un apspriedām dažādus citus bērniem interesējošus jautājumus.

Aktivizējot bērna runā **darbības vārdu un lietvārdus**, izmantojām rotaļu **“Meklēsim dārgumus”** (sk. 5.pielikumā). Bērniem ļoti patika rotaļas un spēles brīvā dabā un šī, kas sagādāja bērniem pārsteigumu, ļoti ieinteresēja. Dažiem bērniem – Dārtai, Mārcim – sagādāja grūtības pastāstīt par priekšmetiem, taču piedalījās un atdarināja citu bērnu rādītās kustības. Bērniem ļoti patika aktīvā darbošanās, kustēties. Grūtības sagādāja kārtība, kādā doties pie kastes, lai izvēloties priekšmetu, jo bērni vēlējās ātrāk tajā ielūkoties, bez gaidīšanas un rindas ievērošanas. Šī spēle bērniem jaunus darbības vārdu ieviesa arī ikdienā. Arī darbības tika atkārtotas arī brīvajā laikā. Izmantojot grābekli, meitenes bieži vēlējās sakopt rotaļu laukumiņu. Puišiem aktīvi patika vākt un likt čupiņā zauris. Pēc bērnu iniciatīvas grupā iestādījām puķu podiņā pavasara ziediņus.

Paplašinot **lietvārdu** lietojumu runā, izmantojam **“Krāsu spēli”** (sk. 6.pielikumu). Spēle trenē arī bērnu uzmanību, sīko muskulatūru, saliekot puzzles gabaliņus kopā. Kā arī tiek pielietotas iepriekš iegūtās zināšanas un prasmes. Dažiem bērniem šī spēle ne īpaši patika un netika spēlēta arī turpmāk ikdienā, taču daži bērni paši izvēlējās spēli spēlēt vairākas reizes. Luizai grūtības nesagādāja koncentrēšanās, taču labprāt spēli spēlēja kopā ar pieaugušo, kā arī labprāt vēlējās to pārrunāt. Daži vārdi bija nezināmi, taču spēles laikā tos apgūvām, pārrunājām un noskaidrojām to nozīmi. Annai un Romanam šī spēle grūtības nesagādāja. Adrians un Loreta vēlējās darboties vieni paši, bet brīžos, kad kaut kas nebija zināms pieaicināja pieaugušo, lai

palūgtu palīdzību. Ernestam un Kerijai grūtības sagādāja vārdu izrunas, bet savienot puzzle gabalus prata paši.

Lai aktivizētu bērnu runā apstākļa vārdus, izmantojām vairākas spēles. Spēle laukā **“Meklēsim pazudušo”** (sk. 7. pielikumā) bērniem ļoti patika, tā tika spēlēta vairākas reizes, kā arī pēc bērnu pašu pieprasījumu. Daudziem grūtības sagādāja došanās pareizi pēc norādījumiem, jo bieži neizprata norādījumus – pa labi, pa kreisi, taču līdz ko nebija veikta pareizā kustība, tālākos norādījumus bērni nesaņēma. Spēlējot vairākas reizes, tika pievienoti papildus noteikumi – bērni paši stāstīja, kur viņi atrodas, piemēram, Anna saka: “Es atrodos 5 soļus no puķēm, bet 2 lielus soļus no audzinātajās.” Vislielākās grūtības sākotnēji bija Mārcim, Emīlijai un Dārtai, taču spēlējot spēli vairākas reizes, viņi apguva kustību virzienus un spēja pateikt dažus vārdus, kur atrodas. Dārta saka: “Puķes, māja.” Un tas nozīmēja, ka viņa atrodas netālu no nosauktajiem objektiem. Taileram ļoti patika šī spēle, jo tā bija ļoti aktīva un brīvā dabā. Elzai un Luizai spēle lielas grūtības sākotnēji nesagādāja, taču bieži bija nepieciešama pieaugušo palīdzība. Taču vairākkārt spēlējot, savā runā meitenes aktivizēja vārdus “pa labi, pa kreisi, uz priekšu, atpakaļ”. Turpmāk runājot meitenes šos vārdus pielieto arī ikdienā. Elza saka Luizai: “Dod man labo roku, nevis otru.” Spēlējot spēli, runā aktivizējām šādus vārdus – apakšā, šeit, tur, nedaudz uz priekšu, nedaudz atpakaļ, pa labi, pa kreisi, divatā.

Lai vēl aktīvāk tiktu lietoti apstākļa vārdi, izmantojām arī **skaņu pasaku** (sk. 8.pielikumā). Skaņu pasakā atklājas dažādu veidu vārdi, tā tika lasīta vairākas reizes un katru reizi pārrunājām arvien vairāk vārdus. Pirmajās reizēs bērni attēloja saklausītos darbības vārdus, pēc tam spēlēja instrumentus uz katru dzirdēto darbību, pēc tam pārrunājām, kādus tēlainus objektus bija iespējams saklausīt pasakā. Pārrunājām, kā bija domāts tas, ka kokiem ir uzvalks, kā tas mainās vasaras, rudens, ziemas un pavasara laikā, kas šīs izmaiņas rada. Bērni paši vēlējās pastāstīt par gadalaiku radītajām izmaiņām. Pārrunājām, cik daudz dažādos veidos iespējams noraksturot koku pārvērtības, dabas pārvērtības un, cik tās ir skaistas un brīnumainas. Bērni pastāstīja, kur dabā redzamas pārmaiņas, kā arī par to, vai šīs pārvērtības viņiem šķiet patīkamas.

Bērniem ļoti patika rotaļa **“Jautrais pastnieks”** (sk. 9. pielikumā). Bērni labprāt izdomāja visdažādākās darbības, kuras notiek pilsētā. Šajā aktivitātē gandrīz visi bērni vēlējās kaut reizi iejusties pastnieka lomā, lai varētu citiem bērniem izdomāt aktivitāti. Arī Dārta pati pieteicās būt pastniece, bet viņai grūtības sagādāja dialogs, taču darbību prata nosaukt, kuru pārējiem bērniem izpildīt. Spēlē nelabprāt iesaistījās Mārcis, taču ar pieaugušo palīdzību arī labprāt nosauca darbību. Elza un Kerija spēli spēlēja arī pašas, brīvo rotaļu laikā. Elza pastniece, Anna pasta saņēma: “Pilsētā brauc mašīnas un skaļi pīpina,” Anna attēlo mašīnas braukšanas kustības un skaņas.

Pētījuma laikā bērniem manāmi paplašinājies vārdu krājums, uzlabojusies stāstīt prasme un dažiem bērniem pat ļoti uzlabojušās runāšanas prasmes kopumā. Lai apstiprinātu šo pieņēmumu, pētījuma beigās tika veikta atkārtota bērnu runas analīze. Apkopoto informāciju skatīt 3.tabulā.

3.tabula. Bērnu vārdu krājuma izvērtēšana pētījuma beigās

Bērna vārds, vecums	Klausās un saprot pedagoga runu, spēlē spēles un rotaļas kopā ar pedagogu	Nosauc atsevišķus vārdus, kas apzīmē priekšmetus un citus objektus	Nosauc atsevišķus vārdus, kas nosauc vietu un laiku	Nosauc atsevišķus vārdus, kas apzīmē darbību
Elza (4 g)	3	3	2	3
Amanda (4 g 2 mēn.)	3	3	2	3
Kerija (5 g)	3	3	3	3
Loreta (4 g 4mēn.)	3	3	2	3
Luiza (4 g)	3	3	2	3
Emīlija (4g 1mēn.)	3	3	2	3
Dārta (4g 1mēn.)	2	3	1	2
Anna (5 g)	3	3	3	3
Roberts (5g)	3	3	3	3
Ernests (5g 1mēn.)	3	3	2	3
Romans (5g 3mēn.)	3	3	2	3
Emīls (4g 6mēn.)	3	3	3	3
Tailers (4g 5mēn)	3	3	2	3
Adrians (4g 3mēn.)	3	3	2	3
Ivo (4g)	3	2	2	2
Mārcis (4g 1mēn.)	2	2	2	2

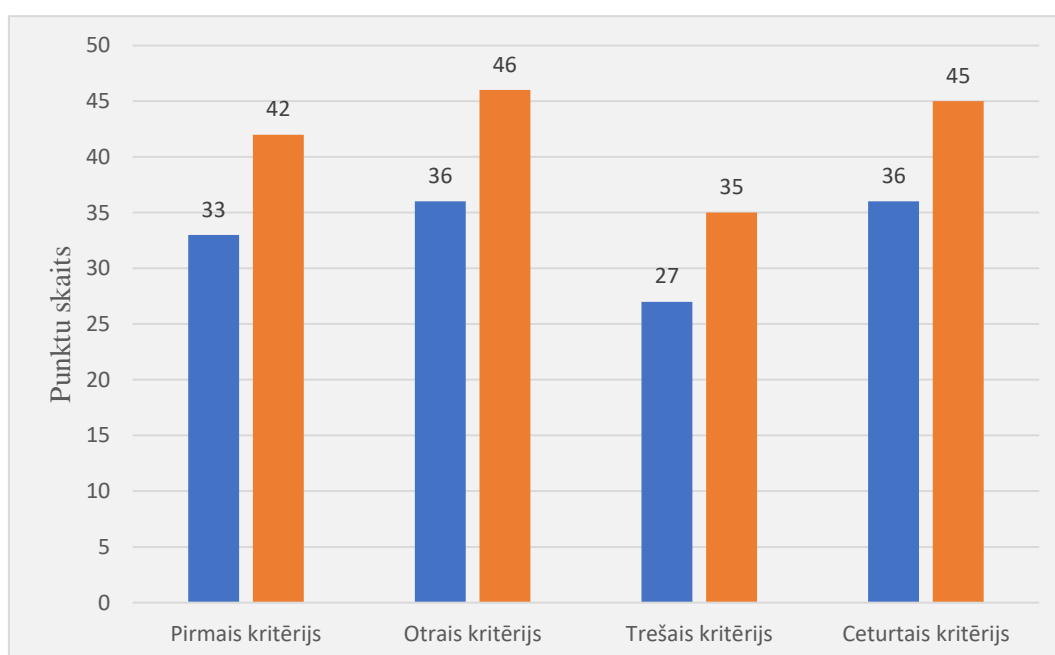
Izmantojot mācību procesā spēles un rotaļas bērnu runas prasmes ir pilnveidojušās, runa kļuvusi skaidrāka un saprotamāka, kā arī runā tiek izmantotas dažādākas vārdšķiras. Ļoti liels progress ir tiem bērniem, kuru runa pētījuma sākumā bija diezgan neaktīva un runā izmantoja vien pāris vārdus. Šobrīd Dārta, Mārcis un Ivo jau daudz aktīvāk sarunājas, izmanto dažādus vārdus, kā arī prot jau runāt vienkāršos teikumus. Romans, kuram dzimtā valoda ir krievu

valoda, pētījuma laikā paplašināja savas zināšanas latviešu valodā, iemācījās dažus jaunus vārdus un prot tos pielietot arī ikdienā. Ernests daudz vairāk piedomā pie vārdu pareizās izrunas, ja iepriekš tas sagādāja problēmas, tad šobrīd, klausoties arī apkārtējos bērnus cenšas izteikties daudz pareizāk. Ernests iemācījies pareizi lietot vārdus – ēst un skriet. Iepriekš šos vārdus izmantoja sakot “*es gribu ēdīt, es gribu skriedelēties*”.

Amandai un Luizai uzlabojusies prasme un vēlme stāstīt dažādus stāstus. Iepriekš tas sagādāja nelielas problēmas, taču pēc pētījuma, izmantojot dažādas spēles un rotaļas, meitenes labprāt, tās izmanto arī ikdienā un stāsta citiem par dažādiem attēliem, stāstus, kas tajos notiek un pārrunā dažādus iepriekš pieredzētus notikumus. Luiza daudz aktīvāk vēlas spēlēt spēles un rotaļas kopā ar pedagogu, kā arī aktīvi klausās pedagoga runā. Dārtai joprojām problēmas sagādā vārdu nosaukšana, kas apzīmē vietu un laiku, taču ļoti progresējusi tieši ar vārdu nosaukšanu, kas apzīmē priekšmetus, objektus, kā arī vārdus, kas apzīmē darbību.

Bērnu progresu vārdu krājumam iespējams aplūkot 8.attēlā.

- 1.kritērijs – klausās un saprot pedagoga runu, spēlē spēles un rotaļas kopā ar pedagogu;
- 2.kritērijs – nosauc atsevišķus vārdus, kas apzīmē priekšmetus un citus objektus;
- 3.kritērijs – nosauc atsevišķus vārdus, kas nosauc vietu un laiku;
- 4. kritērijs – nosauc atsevišķus vārdus, kas apzīmē darbību.

8.attēls. Bērnu vārdu krājuma salīdzinājums pētījuma sākumā un beigās

Attēlā redzams, ka bērnu runā vārdšķiras un brīvā runa tikusi sekmēta ļoti labi. Brīvā runa pētījuma sākumā ieguva 33 punktus, bet pētījuma beigās 42 punktus. Lietvārds sākumā tika novērtēts ar 36 punktiem, šobrīd ar 46 punktiem, apstākļa vārds ar 27 punktiem, taču pētījuma beigās ieguva 35 punktus. Darbības vārds pētījuma sākumā ieguva 36 punktus, bet

beigās 45 punktus. Vislielākā izaugsme bija novērojama tieši ar lietvārdiem (10 punktu izaugsme). *Vērojot apkopotos datus pirms un pēc pētījuma, var secināt, ka spēles un rotaļas ir sekmējušas bērnu vārdu krājuma bagātināšanu, kā arī runas un komunikācijas attīstību.*

Bērni daudz drošāk prata izteikties, aktīvi darbojās un izmantoja spēles un rotaļas savā ikdienā arī turpmāk. Darbā veiktais pētījums apstiprināja, ka izvirzītā hipotēze ir apstiprinājusies. Bērnu vārdu krājumu ir iespējams bagātināt, izmantojot spēles un rotaļas.

Secinājumi

1. Atmiņa, domāšana, vadošā darbība konkrētajā vecumposmā, uztvere un uzmanība ir nozīmīgi faktori veicinot dinamisku bērna attīstību. 4 – 5 gadīgiem bērniem raksturīgas lomu rotaļas atdarinot pieaugušos – runu, vārdus, tēlu, kustības.
2. Vidējā pirmsskolas vecuma bērni kļūst patstāvīgi, paši spēj apgērbties un vēlas palīdzēt pieaugušajiem. Šajā vecumposmā svarīgi ir bērnam ļaut piedalīties ikdienas darbos, justies noderīgam un novērtētam.
3. Vidējā pirmsskolas vecuma bērniem ir grūti noturama uzmanība, palīgs pedagoģiskajā procesā ir spēles un rotaļas, kuras bērniem ir interesantas un saistošas. Bērns apgūs nepieciešamās prasmes rotaļājoties.
4. Valodas attīstība notiek individuālā tempā. Tā sākas ar pozitīvu emocionālo fonu, kurā bērns tiek rosināts vērot apkārtējo pasauli un izprast pielietotos vārdus kontekstā.
5. Pirmsskolas izglītības iestādei ir svarīgi nosacījumi, kuri jāizpilda, lai bērns būtu spējīgs uzsākt skolas gaitas. Nozīmīgākie pirmsskolas pedagoģiskie nosacījumi ir attīstīt bērna runu, stāstīt prasmi, gramatiski pareizu runu un pilnveidot vārdu krājumu.
6. Bērns ir pētnieks un radītājs. Nodrošinot viņam šādus apstākļus, kurā viņš darbojoties attīstās, mācās, izprot cēloņsakarības, notiek daudzpusīga attīstība.
7. Veiksmīgāk vadīt mācību procesu iespējams izmantojot spēles un rotaļas, kas šajā vecumposmā bērnam ir saistošas un interesējošas. Arī vārdu krājuma bagātināšana notiek caur spēlēm un rotaļām.
8. Spēles tiek klasificētas dažādi – pēc piemērotības vecumposmam, vides, dalībnieku skaita, aktivitātes. I. Kāposta rotaļas klasificējusi pēc to funkcijām - kognitīvā funkcija, sociālā funkcija, darbības funkcija un rekreatīvā funkcija.
9. Spēle un rotaļa ir saistīti termini, taču tajos iezīmējas atšķirīgas iezīmes. Rotaļa ir brīva bērna interpretācija, taču spēles visbiežāk ir ar noteikumu ievērošanu.
10. Gandrīz jebkuru spēle, kura ir domāta bērniem, ir izmantojama pirmsskolas vecuma bērnu attīstībai un izmantošanai mācību procesā.
11. Vārdu krājumu bērns pilnveido pats – ar pedagoga un līdzcilvēka palīdzību. Nemanot tiek iegūta informācija par apkārtnes norisēm, tiek noskaidrota dažādu vārdu nozīme, veidojot izpratni par tiem un lietojot tos kontekstā.
12. Vislielākās grūtības bērniem sagādā apstākļa vārda izmantošana savā runā, taču vislabāk runā attīstīta lietvārdu un darbības vārdu izmantošana.
13. Bērniem piemērotas spēles un rotaļas bagātina vārdu krājumu, kā arī sekmē runas un komunikācijas attīstību.

14. Vidējā pirmsskolas vecuma bērniem būtiski ir attīstīt prasmi veidot gramatiski pareizus vārdus, runas tempu un ritmu, bagātināt vārdu krājumu un veidot skaidrāku izpratni par vārdu lietojumu. Valodas apgūšana ir pamats turpmākās izglītības apgūšanā.
15. Spēles un rotaļas ir jāizmanto kā mācību līdzeklis pirmsskolā, jo bērni tā apgūst daudz jaunu lietu, kā arī pedagogs tādā veidā veiksmīgāk vadīs mācību procesu.

Priekšlikumi

1. Ņemt vērā bērna attīstības posmu un pieredzi, kura iegūta iepriekš, lai veiksmīgāk tiktu izvēlētas spēles un rotaļas. Tām jāveicina bērnu vārdu krājums un runas attīstība uz pozitīvā fona.
2. Rosināt bērnos interesi izzināt, darboties un pašam tiekties pēc informācijas. Izvirzīt spēles un rotaļas kā galveno mācību līdzekli.
3. Vidi iekārtot tā, lai bērns spēj brīvi izvēlēties materiālus un rotaļlietas savu ieceru īstenošanai. Neizmantojot pārāk daudz rotaļlietu, lai bērns spēj izmantot visas sev interesējošās lietas.
4. Sadarboties ar vecākiem, aicināt ievērot rotaļu un spēļu nozīmīgu bērna attīstībā.

Literatūras un citu avotu saraksts

1. Adams, J.M.m Foorman, B., Lundberg, I., Beeler, T. (n.d.) *Phonemic Awareness in Young Children*. Retrieved from https://www.readingrockets.org/article/phonemic-awareness-young-children?_cf_chl_captcha_tk__=pmd_jwk_lf_hZ84KreC6l8lqMztdHakUO5jTXh4xJz2QXu0-1634732513-0-gqNtZGzNAvujcnBszQiR
2. Anderson, J. (2018) *If you want your kid to get a good job, let them play more*. Retrieved: <https://qz.com/1217146/child-development-kids-that-play-more-often-are-better-prepared-for-employment/>
3. Anspoka, Z. (2013) *Valodu mācības pirmsskolā un sākumskolā*. Kandava: Zelta rudens.
4. Blahey, L. (2021) *The Power of Play: 6 Benefits for Child Development*. Retrieved from <https://www.epl.ca/blogs/post/importance-of-play-for-kids/>
5. Borah, H. (2021) *Intellectual Development in Children*. Pieejams: <https://ezyschooling.com/parenting/expert/intellectual-development-in-children>
6. Dzintere, D., Stangaine, I. (2005) *Rotaļa – bērna dzīvesveids*. Izdevniecība RaKa.
7. Dzintere, D., Stangaine, I. (2007) *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja*. Rīga: Raka
8. Eglīja, I. (2012) *Pirkstu sīkās muskulatūras nozīme bērna attīstībā un logopēdijā*. Pieejams: <http://www.lpii-dzintarins.lv/c337/raksti-vecakiem/>
9. Freiberga, I., Dzintere, D., Augstkalne, D. (2009) *Bērna valoda jaunradē un rotaļās*. SIA Izglītības soļi.
10. Geske, A., Grīnfelds, A. (2001) *Izglītības pētījumu metodoloģija un metodes*. Rīga: RaKa.
11. Geske, R. (2005) *Bērna bioloģiskā attīstība*. Rīga: Izglītības soļi.
12. Golubina, V. (2007) *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības soļi.
13. Izglītības likums (1999) Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50759-izglitibas-likums>
14. Jimenez, A. (n.d.) *Spēļu veidi un klasifikācija*. Retrieved from <https://madreshoy.com/lv/tipos-y-clasificacion-del-juego/>
15. Jūls, J. (2018) *Būt vadošajiem vilkiem*. Apgāds Zvaigzne ABC.
16. Kalvāns, Ē. (2018) *Attīstības psiholoģija*. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija. Pieejams: <http://books.rta.lv/index.php/RTA/catalog/download/7/6/20-2?inline=1>
17. Kaufman, S. (2017) *Active and Passive Vocabulary in Language Learning*. Retrieved from <https://medium.com/the-linguist-on-language/active-and-passive-vocabulary-in-language-learning-9d7ec939cdb0>
18. Kids in the house team (2021) *Singing and Music Play an Important Role in Child's Development*. Retrieved from

- <https://www.kidsinthehouse.com/blogs/kidsinthehouse2/singing-and-music-play-an-important-role-in-childs-development>
19. Kristapsone, S. (2020) *Statistiskās analīzes metodes pētījumā*. SIA “Biznesa augstskola Turība”.
 20. LSM.lv bērnu satura redakcija, (2018) Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/logopede-berna-valodas-traucejumus-var-pamanit-lidz-tris-gadu-vecumam.a288951/>
 21. Lūse, J., Miltiņa, I., Tūbele, S. (2012) *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Raka.
 22. Markus, D. (2003) *Bērna valoda: No pirmā kļiedziņa līdz pasakai*. Rīga: Rasa ABC.
 23. Miltiņa, I., Skribanovska, Z. (2020) *Saistītās runas sekmēšana*. Rīga: RaKa.
 24. Montessori, M. (2019) *Kā izaudzināt brīnišķīgu bērnu. Montessori metode*. Rīga: Zvaigzne ABC.
 25. *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem*. (01.09.2019.) MK noteikumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis.
 26. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. (2000) Sast. autoru kolektīvs V. Skujiņas vadībā. Rīga: Zvaigzne ABC.
 27. *Programma runas attīstīšanai pirmsskolas vecuma bērniem*. (2011) Pieejams: http://www.liesmina.lv/Media/Default/dokumenti/Runas_attistisanas_programma.pdf
 28. Rock, A. (2021) *Important Types of Play As Your Child Grows*. Retrieved from <https://www.verywellfamily.com/types-of-play-2764587>
 29. Rutka, I. (2017) *Bērnu valodas un runas attīstība pirmsskolā*. Pieejams: <https://news.lv/Ozolnieku-avize/2017/01/26/bernu-valodas-un-runas-attistiba-pirmsskola>
 30. Rūķe – Draviņa, V. (1992) *No pieciem mēnešiem līdz pieciem gadiem*. Rīga: Zvaigzne ABC.
 31. Sherman, H. (2018) *Using Games to Build Language and Communication skills*. Retrieved from <http://info.thinkfun.com/stem-education/using-games-to-build-language-and-communication-skills>
 32. Skola2030 (2019) *Pirmsskola*. Pieejams: <https://skola2030.lv/lv/skolotajiem/izglitibas-pakapes/pirmsskola>
 33. Skujiņa, V., Anspoka, Z., Kalnbērziņa, V., Šalme, A. (2011) *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Jelgavas tipogrāfija.
 34. Stangaine, I. (2013) *Pirmsskolas vecuma bērnu dialogrunas sekmēšana rotaļās. Valodu mācības pirmsskolā un sākumskolā*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, SIA Zelta rudens.

35. Stangaine, I. (2015). Bērna dzīvesdarbība rotaļā. *Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: RaKa.
36. Stikāne, I. (2015) Valodas rotaļa – pasaules iepazīšanas rosinātāja jaunākajā dzejā bērniem. *Bērnu valoda Latvijā 21.gadsimtā*. Rīga: Zinātne.
37. Špona, A. (2006) *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Izdevniecība Raka.
38. Špona, A., Čehlova, Z. (2004) *Pētniecība pedagogijā*. Rīga: Raka.
39. Šteinberga, A. (2013) *Pedagoģijas psiholoģija*. Rīga: Raka.
40. Valsts izglītības satura centrs (2020) *Vienaudžu mācīšanās lasītprasmes veicināšanai pirmsskolā*. Pieejams: <https://atbalstsizcilibai.lv/lasit/lasit-uzdevumi/pirmsskolu/>
41. Vigotskis, L. (2002) *Domāšana un runa*. Izdevniecība “EVE”.
42. Vulāne, A., Markus, D. (2015) Priekšvārds. *Bērnu valoda 21.gadsimtā*. Rīga: Zinātne.
43. Zaķe, I. (2000) *Logopēdiskās spēles un vingrinājumi*. Izdevniecība SIA “Izglītības solī”.
44. Žīdens, J. (2008) *Bērnu un pusaudžu treneru rokasgrāmata*. Rīga: Latvijas Treneru tālākizglītības centrs.
45. Анистратова, В., *Вовлечение в творческие игры застенчивых и необщительных детей*. Pieejams: <https://infourok.ru/vovlechenie-v-tvorcheskie-igri-zastenchivih-i-neobshchitelnyh-detey-iz-opita-raboti-1360024.html>
46. Ивановна, Л. (2016) *Закономерности естественного речевого развития дошкольников*. Pieejams: <https://nsportal.ru/detskiy-sad/razvitiye-rechi/2016/05/14/zakonomernosti-estestvennogo-rechevogo-razvitiya-doshkolnikov>
47. Wagner, H., Ehm, J.H., Schneider, W., Hasselhorn, M. (2013) *Zusatzförderung von Kindern mit entwicklungsrisiken*. Weinheim und Munchen: Baden – württemberg.

Pielikumi

1.pielikums. Pirkstiņu rotaļas.

“Negaisa mākoņi”

Peld pa zilo debess jumu,
Pikti lietus mākoņi.
Katrā rokā lidoņiem
Pa spainim ar ūdeni,
Kur tie spaiņi piesitās –
Tūlīt pērkons izcēlās.
Skanēja, rībēja, dārdēja,
Dusmīgie, kad saskrējās.
Zibens šautras zibēja,
Pilnie spaiņi apgāzās.
Piktie projām aizsteidzās,
Varavīksni atstāja.

“Cauri mežam rati brauc”

Cauri mežam rati brauc.
“Re, kur māja!” braucējs sauc.
Pēkšņi skat- no ratiem te
Izlec maza pelīte.
Dodas tā uz māju pusi,
Pieklauvē pie durvīm klusi.
“Lūdzu, pelīt, iekšā nāc,
Tu mums būsi ciemiņš tāds,
Kā gan gadījies tu te-
Tāda maza pelīte?”

Ar rokām veic kamola tīšanas kustību.
Ar rokām vai pirkstiem rāda jumtiņu.
Sasit plaukstas.
Ar pirkstiem rāda, cik maza ir pelīte.
Ar pirkstiem “iet”.
Klauvē.
Ar roku aicina.
Brīnās, izplēšot rokas un paraustot plecus.

“Puzle Zoo”

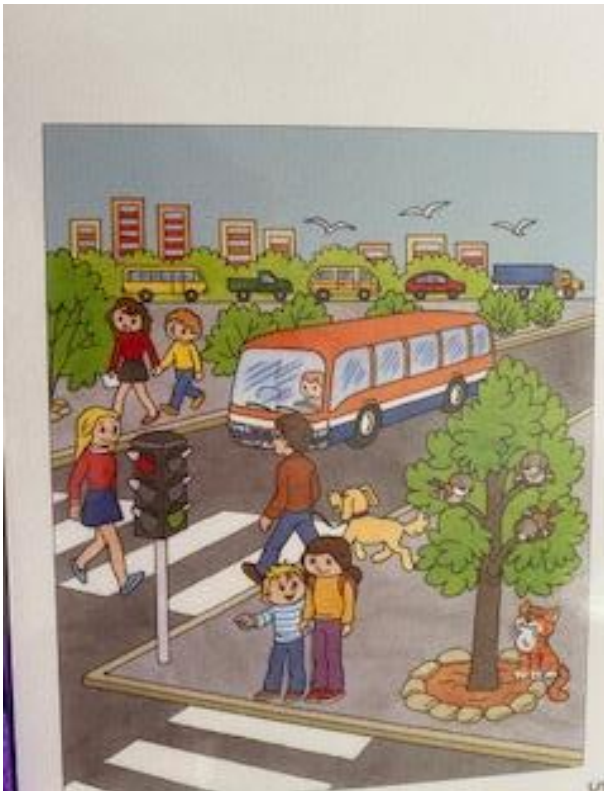
Dalībnieku skaits – nav noteikts

Ieteicamais vecums – nav noteikts, vadoties pēc bērna spējām un prasmēm

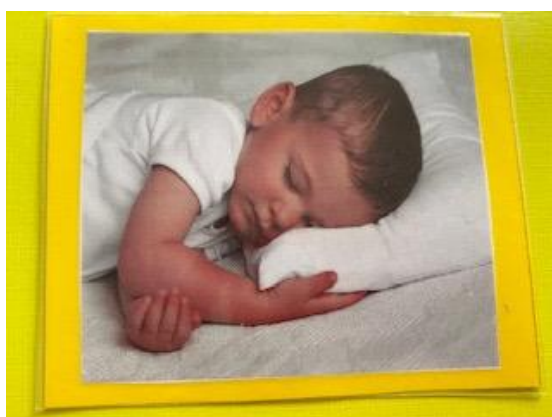
Spēles gaita – bērns veido puzzles gabaliņu pārus, veicinot zināšanas par dzīvniekiem, to nosaukumiem, kā izskatās dzīvnieku mazuļi, kā pieauguši dzīvnieki. Ieteicamais spēles laiks ir 10- 15 min.

3.pielikums. Sīzeta kartītes.

4.pielikums. Darbību kartītes.

5.pielikums. Rotaļa “Meklēsim dārgumus”

Aktivizējot bērnu vārdu krājuma darbības vārdus, spēlējam rotaļu “meklēsim dārgumus”. Rotaļu spēlējam dabā, iepriekš sagatavotā laukumīnā. Uz zemes no dabas materiāliem, čiekuri, akmeņi, zariņi un citi, saliktas bultiņas. Bērniem jādodas bultiņu virzienā, lai sameklētu dārgumus. Kad dārgumi atrasti (iepriekš sagatavota kaste ar dažādiem priekšmetiem – atslēgas, matu ķemme, ūdens pudele, grāmata, rotaļu āmurs, puķu podiņš, zobupasta, maisiņš, kartona sloksne, rokassprādze, matu gumija, cepure, grābeklis un slota) bērni viens aiz otra dodas pie kastes, izvēlas vienu no priekšmetiem un pastāsta par to. Kas tas ir, ko ar to dara, ja iespējams parāda, kā to lieto un pārējie bērni atkārto, kā arī pastāsta vai pats to ir izmantojis, kā izmantojis.

6.pielikums. Krāsu spēle

Spēlējies ar krāsām

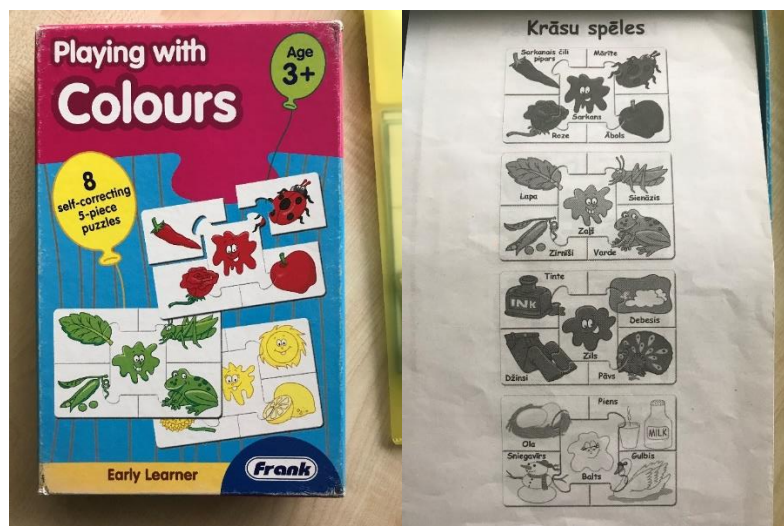
Dalībnieku skaits – ieteicams viens

Piemērotais vecums – 3+ gadi

Papildus norādījumi – spēle sastāv no astoņām piecu gabaliņu puzzlem

Spēles gaita – bērns saliek visas puzzles, atbilstoši krāsām, taču uz katra gabaliņa ir cits attēls.

Piemēram, sarkanās krāsas puzzle – pipars, krāsas pleķis, mārīte, ābols, roze. Bērnam šajā spēlē jāsaprot krāsas, jācenšas izrunāt vārdus, kas attēloti puzzle, kā arī jātrenē roku muskulatūra, liekot puzzle gabaliņus kopā.

7.pielikums. Spēle “Meklēsim pazudušo”

Aktivizējot bērnu vārdu krājumā apstākļa vārdus, spēlētājam spēli brīvā dabā, bērnodārza laukumā. Iepriekš tiek paslēpti dažādi priekšmeti, atšķirīgās vietās. Piemēram, grābeklis tiek paslēpts aiz koka, krūze stāv aiz mājiņas un dažādi citi priekšmeti, tad bērni darbojas komandās. Tik cik pieaugušie, tik komandas. Pieaugušais savai komandai dod norādījumus – dodies 2 soļus pa labi, 4 uz priekšu, 3 pa kreisi un tamlīdzīgi, līdz dalībnieki nonāk līdz paslēptajam priekšmetam. Pēc tam komandas dalās iespaidos par atrasto, pastāsta, ko atraduši un kur to pielietot.

8.pielikums. Skaņu pasaka

Visu vasaru kokiem vajadzēja iztikt tikai ar vienu uzvalku. Tas viņiem apnika.

-Mīļā vasara! Dod mums skaistākus uzvalkus! – koki lūdās.

-Man nav skaistāku, - vasara atteica.

Tad koki vērsās pie rudens.

-Mīļais ruden, dod mums svētku uzvalkus!

-Labi, došu! – rudens atteica un ķērās pie darba.

Viens divi, jaunie uzvalki bija gatavi. Tie bija grezni: sarkani, dzelteni, brūni, rūsgani. Kad saule tos apspīdēja, tie izskatījās tā, it kā būtu no samta vai zīda un zelta. Viss mežs nu laistījās un kokiem bija liels prieks.

Bet atskrēja vējš un sāka kokus purināt. Jaunie uzvalki neizturēja, un drīz vien tie gulēja driskās zālē un dubļos. Kokiem nu bija auksti.

- Mīļā vasara! Dod mums tos pašus vecos uzvalkus – viņi sauca.

Bet vasara vairs nedzirdēja. Tā bija aizgājusi putniem līdz uz siltajām zemēm. Arī rudens vairs nebija tuvumā. Visapkārt valdīja bargā ziema, kurai nebija drēbju, ko kokiem dot. Koki nu stāvēja kaili un ziemas salā trīcēja un drebēja. Tikai sarma šad un tad pagādāja kokiem baltus uzvalkus. Bet tie nesildīja, un pirmais vējiņš tos nokratīja nost no koku zariem. Nabaga koki! Tā nu tiem bija jāsalst līdz pavasarim. Tas atnesīs atkal zaļos uzvalkus. Tikai, kas zina, vai kokiem rudenī atkal neuznāks vēlēšanās iegūt skaistos rudens svārkus..

Pasakas laikā tika izmantoti šādi mūzikas skaņu rīki – mūzikas lādīte, trijstūris, vēja caurules (pudeles). Pasaka tika papildināta ar dažādām skaņām, vējš – pūš cauri pudelei, darbīgi taisa kokiem uzvalkus – spēlē trijstūri, fonā skan mūzikas lādīte.

Rotaļa sākas ar dialogu starp pastnieku un rotaļas dalībniekiem.

-Tuk, tuk!

-Kas tur?

-Pastnieks. Jums vēstule.

-No kurienes?

-No pilsētas.

-Ko tur dara?

Pastnieks saka:

-Tur dzied, tur dejo, tur brauc mašīnas (un tamlīdzīgas darbības)

Dalībniekiem ar kustībām jāatdarina teiktais.

GALVOJUMS

Es, Danute Grīnfelde

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

Danute Grīnfelde

(vārds, uzvārds)

_____ (paraksts)

Datums: 16.11.2021.

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs / Maģistra darbs izstrādāts
(atbilstošo pasvītrot)

LU PPMF

(fakultāte)

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors Danute Grīnfelde

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs Docente, Dr. paed. Inga Stangaine

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs / Maģistra darbs aizstāvēts

Pārbaudījuma _____ **sēdē, protokola**

komisijas 20__ .gada _____ **Nr.**

vērtējums

(vērtējums)

(vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma
komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)